

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Valdas KVEDARAS

**Valstybės ir savivaldos institucijų vaidmuo
alkoholio prevencijai švietimo įstaigose**

Magistro darbas

Šiauliai, 2008

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Valdas KVEDARAS

**Valstybės ir savivaldos institucijų vaidmuo
alkoholio prevencijai švietimo įstaigose**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)**

Magistro darbo autorius.....
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas.....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas.....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Valdas Kvedaras. Valstybės ir savivaldos institucijų vaidmuo alkoholio prevencijai švietimo įstaigose: vadybos ir viešojo administravimo magistro studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas doc. dr. Aistė Lazauskienė; Šiaulių universitetas, Vadybos katedra.- Šiauliai, 2008. - 71 p.

Magistro baigiamajame darbe yra suformuluotos alkoholio prevencijos aktualijos Lietuvoje. Analizuojami Lietuvos Respublikos teisės aktai, kurie susiję su alkoholio prevencija švietimo įstaigose bei šių teisės aktų ir švietimo įstaigose vykdomos alkoholio prevencijos sąlyčio taškai. Darbe atskleidžiama Radviliškio rajono pedagogų, socialinių darbuotojų ir vadovų nuomonė apie alkoholio prevenciją švietimo įstaigose, bei valstybės ir savivaldos institucijų paruoštų alkoholio prevencijos programų kokybę.

SUMMARY

Valdas Kvedaras. The role of state and self-government institutions in alcohol prevention in educational institutions. Final work of Master's studies of Management and Public administration / scientific adviser senior lecturer dr. Aistė Lazauskienė, Siauliai University, Department of Management – Siauliai, 2006, - 71 p.

In the Master's final work the actualities of alcohol prevention in Lithuania are formulated. Law acts of the Lithuanian Republic associated with alcohol prevention in educational institutions are analyzed. The work gives teachers', social workers' and head teachers' working in Radviliskis district opinions on alcohol prevention in educational institutions, the role of state and self-government institutions in alcohol prevention in educational institutions.

TURINYS

IVADAS.....	5
1. ALKOHOLIO PREVENCIJA: VALSTYBĖS IR ŠVIETIMO ĮSTAIGOS POŽIŪRIU.....	10
1.1. Prevencijos samprata bei apibrėžtis (klasifikacija) mokslinėje literatūroje.....	10
1.2. Alkoholio prevencijos veiksniai bei priemonių aprėptis moksliniuose tyrimuose.....	17
1.3. Valstybės politika ir alkoholio prevencija švietimo įstaigose sąlyčio taškai.....	20
2. TYRIMO METODIKA IR PROCEDŪROS.....	24
2.1. Valstybės ir savivaldos institucijų norminių dokumentų apibrėžiančių alkoholio prevencija švietimo įstaigose turinio analizė.....	24
2.1.1. Alkoholio prevencijos programų dokumentų turinio analizės metodika ir pagrindimas.....	25
2.1.2. Alkoholio prevencijos programų dokumentų turinio analizės empirinė bazė.....	28
2.2. Radviliškio rajono švietimo įstaigų vadovų, pedagogų ir socialinių darbuotojų apklausa raštu.....	29
2.2.1. Apklauskos metodika ir klausimyno pagrindimas.....	30
2.2.2. Apklauskos imties charakteristika.....	32
3. TYRIMO REZULTATAI.....	43
3.1. Valstybės ir savivaldos institucijų norminių dokumentų apibrėžiančių alkoholio prevencija švietimo įstaigose turinio analizės rezultatai.....	43
3.2. Radviliškio rajono švietimo įstaigų vadovų, pedagogų ir socialinių darbuotojų apklauskos rezultatai.....	50
3.2.1. Vykdomos veiklos švietimo įstaigose vertinimo rezultatai.....	50
3.2.2. Švietimo įstaigų bendradarbiavimo su įvairiomis institucijomis vertinimo rezultatai.....	54
3.2.3. Alkoholio prevencijos priemonių efektyvumo vertinimo rezultatai.....	56
3.2.4. Alkoholio prevencijos vykdymo kontrolės ir atsakomybės vertinimo rezultatai.....	58
3.2.5. Socialinių demografinių veiksnių įtaka respondentų nuomonei apie alkoholio prevencijos vykdymo rezultatyvumą.....	59
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	65
LITERATŪRA.....	68
PRIEDAI.....	71

IVADAS

Darbo aktualumo pagrindimas. Alkoholizmas šiuo metų yra vieną iš opiausių mūsų valstybės problemų. Tabako rūkymas ir alkoholio vartojimas yra plačiai paplitę reiškiniai Lietuvoje. Pastaruoju metų yra pastebimas spartus alkoholio vartojimo augimas bei jį vartojančių asmenų amžiaus jaunėjimas. 2005 m. lyginat su 2004 m. Lietuvoje alkoholio gamyba padidėjo 15 %. Vienam statistiniam Lietuvos gyventojui nuo 15 metų teko 12,9 litro absoliutaus alkoholio. O 2006 m. lyginant su 2005 m. Lietuvoje alkoholio gamyba padidėjo jau 23 % ir vienam statistiniam Lietuvos gyventojui nuo 15 metų jau teko 13,2 litro absoliutaus alkoholio arba 0,3 litro daugiau nei 2005 m. (Lietuvos Statistikos Departamentas Informacija, 2006)

2004 metų pabaigoje pirmą kartą Lietuvoje buvo atliktas reprezentatyvus šalies gyventojų tyrimas apie žalingų įpročių paplitimą Lietuvoje. Tyrimą, kuriuo siekta išsiaiškinti alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimo paplitimą šalyje, inicijavo Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad Lietuvoje alkoholinius gėrimus per paskutinius 12 mėnesių yra vartoję 85 proc. Lietuvos gyventojų¹.

„Tarptautinis moksleivių alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo ESPAD tyrimas“, kuris buvo atliekamas Lietuvoje 1995 m., 1999 m. ir 2003 m. parodė, kad šiuo metų yra labai aktuali problema alkoholinių gėrimų vartojimas. Tyrimas parodė kad, Lietuvoje auga girtaujančių moksleivių skaičius, bei mažėja abstinentų., kad alkoholį vartoja 97,9 % 15 – 16 m. amžiaus mokinių ir kad daugelis Lietuvos rodiklių yra aukštesni nei Europos vidurkis, kad moksleiviai gali lengvai įsigyti alkoholinių gėrimų, kad ne visi mokiniai supranta kiek jie rizikuoja pakenkti sau vartodami alkoholį, kad alkoholio vartojimas tai nėra vien asocialių šeimų žalingas įprotis, kad svarbu formuoti moksleivio asmens ir socialinius įgūdžius, kad Lietuvoje nėra ankstyvosios diagnostikos ir intervencijos sistemos.

„Tarptautinis moksleivių sveikatos ir gyvenamosios tyrimas – HBSC“, kuris Lietuvoje buvo atliekamas 1994 m., 1998 m., 2002 m., 2006 m. taip pat rodo, kad alkoholio vartojimas tarp 11 – 15 metų paauglių tarpe auga. Jei 1998 m. tarp 11 – 15 metų paauglių buvo apsvaigę nuo alkoholio du ir daugiau kartų 9 % mergaičių ir 18 % berniukų, tai jau 2006 m. mergaičių 22,13 % ir 29 % berniukų. Šio 2006 m. tyrimo rezultatai rodo, kad tarp tyrime dalyvavusiu ES šalių Lietuva užima antrą vietą pagal apsvaigimą nuo alkoholio du ir daugiau kartų 11 – 15 metų paauglių tarpe. Daugiau

¹ <http://www.nkd.lt/index.php?id=0-50-240>

alkoholinių gėrimų vartoja tik Jungtinės Karalystės mergaitės (25,10 %) ir Estijos berniukai (29,33 %). Iš tyrimo matome, kad 2006 m. net 39,6 % berniukų ir 33,9 % mergaičių pirmą kartą buvo pasigėrę 11 metų. Iš šio tyrimo matome, kad vaikų ir paauglių alkoholio vartojimas Lietuvoje pasiekė grėsmingą mastą.

Didėjantis alkoholinių gėrimų vartojimo dažnis tarp jaunų žmonių tampa vis aktualesnė sveikatos ir socialinė problema. Tikėtis, kad ši problema sumažės arba išsispres savaime, nėra pagrindo.

Lietuvos sveikatos programoje bei LR Alkoholio kontrolės įstatyme yra numatyta mažinti alkoholinių gėrimų vartojimą Lietuvoje, tačiau dauguma per pastarąjį dešimtmetį priimtų teisės aktų bei įstatymo pataisų iš esmės tik liberalizavo alkoholinių gėrimų prekybą, reklamą, prieinamumą, bei suformavo alkoholinių gėrimų vartojimui palankias visuomenės nuostatas. Visi šie procesai neišvengiamai paveikė vaikų bei jaunimo požiūrį į alkoholinių gėrimų vartojimą, bei keitė alkoholinių gėrimų vartojimo įpročius.

Atliktų dviejų tarptautinių moksleivių gyvensenos tyrimų (ESPAD bei HBSC) duomenys rodo tik didėjanti šalies moksleivių alkoholinių gėrimų vartojimo mastą, ir stabilaus mažėjimo artimiausių metų tikėtis negalima.

Situaciją galima apibūdinti kaip problematišką: alkoholinių gėrimų vartojimo profilaktikos klausimai sprendžiami lėtai ir be aiškio taktikos, programos vykdomos epizodiškai, o visuomenės įtraukimas į problemų sprendimą tebėra ribotas. Šalyje nėra išplėtos ir alkoholinių gėrimų vartojimo profilaktikos programų kokybės vertinimo sistemos.(30)

Todėl alkoholio prevencija šiuo metu yra viena iš svarbiausių ne tik savivaldos bet ir valstybės politinių sričių .

Tyrimo problemiškas: šio darbo mokslinę problemą galima būtų formuluoti kaip klausimus: ar valstybės ir savivaldos institucijos įtakoja alkoholio prevenciją švietimo įstaigose? Koks šių institucijų alkoholio prevencijos vaidmuo bei instrumentarius švietimo įstaigose?

Atitinkamai, pagal apibrėžtą problemišumą, valstybės ir savivaldos institucijų vaidmenį galima įvardinti kaip tyrimo objektą.

Tyrimo objektas – valstybės ir savivaldos institucijų vaidmuo vykdant alkoholio (žalingų įpročių) prevenciją švietimo įstaigose.

Tyrimo tikslas – Išsiaiškinti valstybės ir savivaldos institucijų vaidmenį alkoholio (žalingų įpročių) prevencijai švietimo įstaigose.

Šiuo tyrimu siekiama apžvelgti valstybės ir savivaldos institucijų vaidmenį švietimo įstaigose alkoholio prevencijos kontekste. Interesų grupės požiūrių analizė gali pasitarnauti valstybės ir savivaldybės institucijoms siekiant kokybiškesnės ir efektingesnės alkoholio prevencijos ne tik švietimo įstaigose, bet ir bendruomenėse, šeimuose.

Tyrimo uždaviniai

1. Išanalizuoti užsienio ir Lietuvos mokslinę literatūrą apie pirminę alkoholio prevenciją.
2. Ištyrti pagrindinius norminius dokumentus susijusius su alkoholio prevencija švietimo įstaigose.
3. Išsiaiškinti švietimo įstaigų vadovų, pedagogų ir socialinių darbuotojų nuomonę apie efektyvią ir kokybišką alkoholio prevenciją.

Hipotezė: Valstybės ir savivaldos institucijos skiria daug lėšų bei leidžia daug norminių dokumentų apie alkoholio prevenciją. Tačiau daugelis priemonių nėra efektyvios, priimtinos mokiniui. Nesiorientuojama į perspektyvą, ateitį ir kokybę, bet daugiau dėmesio skiriama kiekybei.

Metodologija

Veiksmingiausias ir efektyviausias alkoholio vartojimo problemos sprendimo būdas yra pirminė prevencija.

Tiek valstybinės institucijos, tiek nevyriausybines organizacijos suprasdamos šios problemos aktualumą daug dėmesio ir lėšų skiria pirminės prevencijos priemonėms įgyvendinti, kurios apima mokyklą, šeimą, bendruomenę. Vienas iš pagrindinių šių institucijų tikslų - užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams atsirasti ir plėtotis bei kurti saugią ir sveiką ugdymo (-si) ir socializacijos aplinką (Vaikų ir jaunimo socializacijos programa, 2004).

Diegti naujoves, keisti bei tobulinti švietimo kokybę įvardinti švietimo poreikius, problemas, jų sprendimo būdus aktuali šiandieninė problema. Šia linkme dirba daugelis švietimo specialistų, mokslininkų, pedagogų, politikų A.G.Davidavičienė, D.Šiaulytienė, R.Dikevičienė, B.Janiūnaitė, N.Zinkevičienė, V.Toleikis, A.Kiseliovas ir kt. Šia linkme dirba ir Nacionalinis švietimo forumas, kurio metu dalyviai vieną iš dabartinės mokyklos problemų iškelė projektinės veiklos kokybiškumą ir rezultatyvumą būtent prevencijos klausimais..

Metodika.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.

Literatūros studijavimas – neatsiejama darbo dalis. Nagrinėti atskirų valstybės ir savivaldos institucijų norminiai dokumentai susiję su alkoholio prevencija, mokslinė literatūra bei straipsniai skelbti visuomenės informavimo priemonėse. Analizuojamos mokslininkų, pedagogų knygos, straipsniai apie alkoholio prevencija švietimo įstaigose, darbe cituojami ir lyginami skirtingi požiūriai.

2. Dokumentų turinio analizė.

Tiriant valstybės ir savivaldos institucijų vaidmenį alkoholio prevencijai švietimo įstaigose išnagrinėsime pagrindinius norminius dokumentus, kuriais apibrėžiama alkoholio prevencija švietimo įstaigose.

3. Anketinė apklausa (švietimo įstaigų vadovams, pedagogams ir socialiniams darbuotojams).

Anketinė apklausa, taikyta ištirti socialinių darbuotojų ir pedagogų (dirbančių pagrindinį prevencinį darbą švietimo įstaigose) nuomones apie valstybės bei savivaldos įstaigų vaidmenį alkoholio prevencijai bei jų priemonių efektyvumą švietimo įstaigose. Jų požiūrius ir nuostatas į sėkmingą alkoholio prevenciją švietimo įstaigose.

Instrumentarijus

Dokumentų turinio analizė atlikta naudojantis sudaryta norminių dokumentų turinio vertinimo kategorijų lentele, remiantis literatūra. Norminių dokumentų turinio analizė įvertinama aprašomuoju būdu, remiantis tyrimais ir moksline literatūra.

Anketinė apklausa atlikta naudojantis anonimine anketa raštu, kuri sudaryta iš 5 blokų. Anketoje pateikti atviro, uždaro ir pusiau uždaro tipo klausimai. Naudotos nominalinė, ranginė ir intervalinė skalės.

Statistinė anketinės apklausos duomenų analizė atlikta taikant aprašomosios statistikos metodus, skaičiuojant respondentų nuomonių aritmetinį vidurkį, modos įverčius. Duomenys apdoroti naudojant skaičiuoklių programą Microsoft. Office Excel. Kompiuteriu apdoroti duomenys analizuojami teorinės medžiagos požiūriu, bei lyginami su įvairių mokslininkų atliktos analizės duomenimis. Atlikus šias interpretacijas, išvados lyginamos su hipoteze ir formuojamos darbo išvados.

Tyrimo empirinė bazė

Nagrinėti skirtingo lygmens institucijų norminiai dokumentai (LR Vyriausybės, Švietimo ir mokslo ministerijos bei Radviliškio rajono savivaldybės)

Alkoholio prevencijos programų vertinimui **panaudotos 3 skirtingo lygmens institucijų programos (Valstybės, Švietimo ir mokslo ministerijos, savivaldybės).**

Anketinėje apklausoje dalyvavo **199 Radviliškio rajono švietimo įstaigų vadovai, pedagogai bei socialiniai darbuotojai**, kuriems atsitiktinių būdu buvo išdalintos anketos. Tyrime dalyvavo **26 Radviliškio rajono švietimo įstaigos.**

1. ALKOHOLIO PREVENCIJA: VALSTYBĖS IR ŠVIETIMO ĮSTAIGOS POŽIŪRIU

1.1. Prevencijos samprata bei apibrėžtis (klasifikacija) mokslinėje literatūroje

Daugelį šimtmečių vienintelė pasipriešinimo nusikaltimams forma buvo nusikaltėlių nubaudimas. Buvo manoma, kad taikant nusikaltėliui bausmę, galima paveikti visą nusikalstamumą.

Tik prieš du amžius Š. Monteskjė iškėlė mintį: *kad geras įstatymų leidėjas labiau rūpinasi nusikaltimų prevencija, o ne nubaudimu už nusikaltimus; bausmės, šalindamos vienas negeroves, sudaro sąlygas didėti kitoms*. Š. Monteskjė laikomas nusikaltimų prevencijos teorijos pradininku.

Ieškant žodžio „prevencija“ apibrėžimo, dažniausiai ji sutinkame, kai kalbame apie neigiamas visuomenės apraiškas.

Lietuvių kalbos žodynuose žodis „prevencija“ tapatinamas su [lot. *praeventio*] išankstiniu užbėgimu už akių, kelio užkirtimu (Tarptautinių žodžių žodynas). Analogišką žodžio „prevencija“ reikšmę apibrėžia Lietuvių kalbos žodynas (šalinimas užbėgant už akių).

Platesni prevencijos apibūdinimą randame mokslininkų darbuose bei Valstybės norminiuose dokumentuose.

Egzistuoja labai didelis kiekis prevencijos sampratų. Pats žodis „prevencija“ reiškia užkirtimą, užkardimą, išvengimą. Tai taikoma tik nepageidaujamo reiškinių, įvykių išvengimui, veiksmais, atliekamais dar iki šio reiškinių, įvykių. **Prevencija visada yra prieš veiksmo (tam tikros veiklos) padarymą.**

Mokslinėje literatūroje (S. M. Inšakov, 2000; A.G. Davidavičienė, L. Stonienė, 2000; R. Aškinytė, L. Bulotaitė ir kiti 2002; M. Černiauskiene, 2000; A.G. Davidavičienė, 2001; ESPAD, 2004) prevencijos sąvokos apibūdinimas nėra labai skirtingas, tačiau pakankamai panašus visuose apibrėžimuose: vieni autoriai pateikia išsamesnius ir apibendrintus, kiti gana trumpus apibrėžimus. Galima būtų manyti, kad prevencijos apibrėžimas labai priklauso nuo to, apie kokios srities prevencija kalbama: alkoholio, narkotikų, nusikalstamumo ar kt. Todėl tikslinga pažvelgti, kaip prevencijos sąvoką apibrėžia skirtingi autoriai. 1 pav. pateikiame keletą apibrėžimų. Tačiau nagrinėdami šiuos apibrėžimus pastebėsime, kad **koks bebūtų prevencijos apibrėžimas, visada yra kalbama apie tolimesnės veiklos užkirtimą, mokymus, priemonių planus, programas.**

Dažnai autoriai apibrėždami prevencijos sąvoką orientuojasi į problemos sprendimą užkertant veiklą kuri buvo vykdoma.

Prevencijoje galima išskirti:

- 1) **prevencijos subjektus** – kurie vykdo šią veiklą,
- 2) **prevencijos objektus** – į ką nukreipta ši veikla.

Pati veikla pasireiškia per poveikio objektams būdus, metodus, kas vadinama **prevencijos priemonėmis**.

Klasikinis prevencijos apibrėžimas: **prevencijos subjektų sistemos naudojimas priemonių, nukreiptų prieš (į) objektus**.

Kartais prevencija apibrėžiama vien tik kaip **priemonės, veikla ar daroma įtaka, poveikis**.

Vienas iš platesnių prevencijos apibrėžimų:

Prevencija:

- tai individų, jų grupių, visuomeninių asociacijų, bendruomenės ar savivaldos, visos visuomenės ar valstybės veikla,

- pasireiškia tam tikrų sukeliančių veiksnių šalinimu, papildomų neutralizatorių jiems sukūrimu, poveikiu konkreitiems asmenims ar asmenų grupėms, socialinėms ar valstybinėms institucijoms,

- siekiant teigiamų socialinių pokyčių ar tokių asmenų ir institucijų elgesio pasikeitimų, kurie sumažintų tam tikrą veiklą ar kitaip pozityviai jį įtakotų.

Šiuo metu pasaulyje paplitęs savivaldos, vietos bendruomenių ir individų veiklos, jų bendradarbiavimo reikšmės akcentavimas įvairiai prevencijai.

Prevenciją galima traktuoti dvejomis prasmėmis.

Prevencija plačiąja prasme - tai bet kokia veikla, kuri faktiškai daro teigiamą įtaką socialiniam gyvenimui, padeda palaikyti teisėtvarą, mažindama grėsmes, nusikalstamumą ar bent jo žalą.

Prevencija siaurąja prasme - tai priemonės, taikomos subjektų, kurie užsiima veikla, specialiai nukreipta prieš tam tikrą neigiamą veiklą.

Pirminė alkoholio prevencija mokyklose yra vykdoma Švietimo ir mokslo ministerijos pastangomis. Bendrojo lavinimo mokyklose narkotinių medžiagų vartojimo prevencinis ugdymas yra integruotas į sveikatos ugdymą, o pastarasis integruotas į daugelį mokomųjų dalykų ar dėstomas kaip papildomojo ugdymo ar pasirenkamasis dalykas (Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa, 2006).

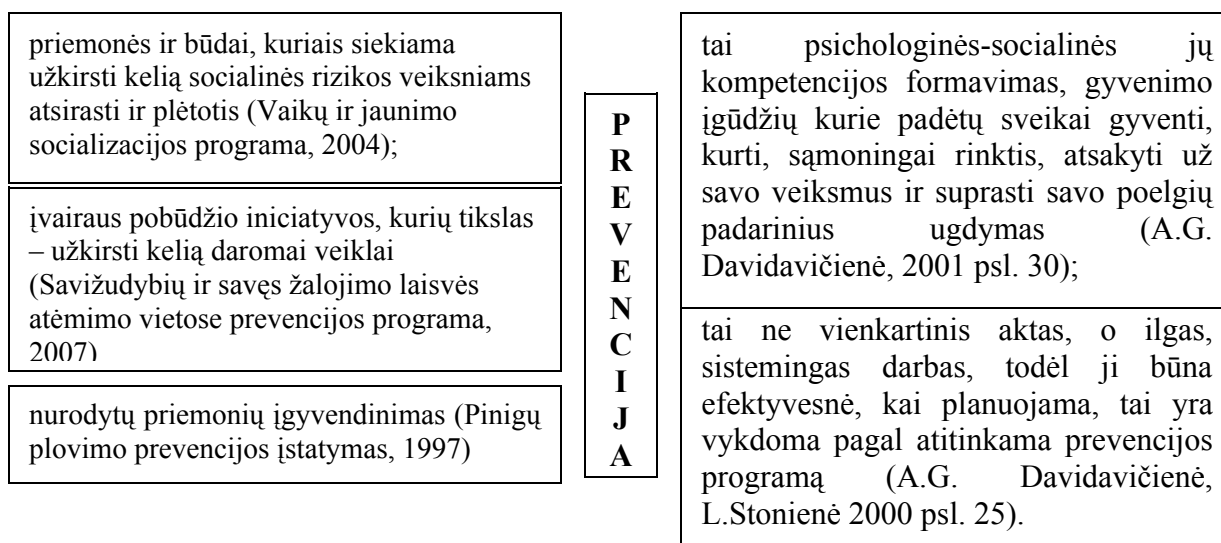
Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad Lietuvoje vykdoma nemažai įvairių programų bei projektų alkoholio, tabako ir kitų narkotikų vartojimo prevencijos klausimais. Yra išleista šiek tiek

metodinės literatūros šioms programoms vykdyti. Tačiau daugelis programų ir projektų įtraukia tik nedidelį dalyvių skaičių, o didžioji dauguma mokinių semiasi žinių iš vyresnių draugų ir nepatikimų šaltinių (L. Bulotaitė, 2000).

Mokiniai alkoholinius gėrimus dažniausiai vartoja namuose ar svečiuose esant „tuščiam plotui“, rūsiuose, laiptinėse, sodo nameliuose. Didelė dalis nurodo diskoteką, gatvę, parką ar kitas vietas. Rečiau mokiniai nurodo visuomenines įstaigas (A.G. Davidavičienė, 2000).

Tradiciskai prevencinė veikla buvo konceptualizuota sudarant visuomenės sveikatos modelį, pagal kurį priklausomybės ligų gydymo strategijų rengimas buvo derinamas su pirminės, antrinės ir tretinės prevencijos tęstinumu.

Papildydamas visuomenės sveikatos modelį, Medicinos institutas (MI, 1994, JAV) pasiūlė naują prevencijos klasifikavimo struktūrą, remdamasis Gordon'o (1987) ligų prevencijos klasifikacija. Medicinos instituto modelis grindžiamas trimis bendraisiais sveikatos priežiūros principais: prevencija, gydymu ir palaikymu (reabilitacija). Pirminė prevencija skirstoma į tris klases – bendrąją (angl. universal), atrankinę (angl. selective) ir tikslinę (indicated). (L. Bulotaitė, E. Subata, 2005).

1 pav. Prevencijos apibrėžimas

Prevencinių priemonių klasifikavimas Veikų prevencija, atsižvelgiant į konkrečius poreikius, gali būti klasifikuojama į daugelį rūšių, skirtingais pagrindais. (S.M. Inšakov, 2000).

Pagal tai, į ką yra nukreipta prevencija (į objektą) S. M. Inšakovas išskiria bendrąją ir individualiąją.

- 1) **Bendroji** – nukreipta į tam tikrą veiklą skatinančių veiksnių šalinimą ar neutralizavimą;

- 2) **Individualioji** – nukreipta tiesiogiai į konkretų asmenį ar asmenų grupę, siekiant juos paveikti taip, kad nedarytų tam tikros veiklos.

Analogiškai bendrąją prevenciją išskiria ir kiti autoriai A. G. Davidavičienė, D. Jakuciunienė ir kiti (2006). Tačiau be *bendrosios*, šie autoriai, skirto prevenciją dar į *atrankinę* ir *tikslinę*. A. G. Davidavičienė, D. Jakuciunienė ir kiti (2006) teigia, kad *bendroji prevencija* yra skirta visai mokyklos bendruomenei. *Bendroji* arba dar kitaip vadinama *pirminė prevencija* – tai kelio užkirtimas įvairiomis priemonėmis, kurios padeda ugdyti individų atsparumą neigiamiems gyvenimo reiškiniams dar prieš susiduriant su jais. *Bendroji (pirminė)* prevencija paprastai yra taikoma jauno amžiaus žmonių grupėms, bet yra orientuota į visus bendruomenės narius siekiant užkirsti kelią psichiką veikiančių medžiagų vartojimui.

L. Bulotaitė, E. Subata (2005) išskiria penkias pagrindines *bendrosios (pirminės)* prevencijos strategijas:

- 1) **Informacijos skleidimas.** Tikslas - suteikti žinių apie žalingus įpročius, jų poveikį ir vartojimo pasekmes;
- 2) **Atsakingos elgsenos ugdymas.** Tikslas - skatinti savęs vertinimą, atsakomybę priimant sprendimus;
- 3) **Alternatyvų kūrimas.** Tikslas - skatinti savęs vertinimą, mažinti nuobodulio ir atskirties jausmą;
- 4) **Pasipriešinimo įgūdžiai** Tikslas – supažindinti su socialinių spaudimu bei formuoti pasipriešinimo įgūdžius ir atsparumą jam;
- 5) **Asmeninių ir socialinių įgūdžių ugdymas.** Tikslas – formuoti sprendimų priėmimo, bendravimo, kritinio mąstymo ir kitu įgūdžius.

Dabartinėje alkoholio prevencijoje yra labai svarbu ne tik teikti informaciją apie žalingą alkoholio poveikį, jo vartojimo pasekmes, bet taip pat svarbu keisti asmenų nuostatas į žalingus įpročius.

Jaunų žmonių vertybėms didžiulę įtaką daro artimiausioje aplinkoje, šeimoje bei visuomenėje vyraujančios nuostatos bei vertybės. Tam įtakos turi tiek šalies įstatyminė bazė, tiek žiniasklaidos formuojama nuomonė ir įvaizdis, tiek suaugusiųjų bei šeimos narių elgesys bei požiūris į alkoholio vartojimą.

Todėl šiuolaikinėje prevencijoje taikoma formulė **žinios + socialiniai įgūdžiai + nuostatos ir vertybės**.

Atrankinė prevencija yra taikoma pažeidžiamiems asmenims ar jų grupėms, bendruomenėms, kurie dar neturi psichiką veikiančių medžiagų vartojimo patirties, bet dėl aplinkos arba asmenų, priskiriamų rizikos grupei, poveikio padidėja rizika, kad jie gali pradėti svaigintis.

Tikslinė prevencija – taikoma tiems asmenims, kuriems jau būdingas probleminis elgesys dėl alkoholio vartojimo. (Ši prevencijos rūšis yra skirta asmenims turintiems rizikos veiksnių).

Dar S. M. Inšakovas prevenciją skirsto pagal *individualias* tam tikros veiklos prevencijos priemones:

- 1) **įtikinimo** - veikų pavojingumo, žalingumo atskleidimas, žalos subjektui aiškinimas ir t.t.;
- 2) **prievartos** - taikomos, kai yra nustatyti teisės pažeidimai;
- 3) **pagalbos** - moralinė-psichologinė pagalba, neigiamos nuomonės apie save sugriovimas, teigiamo elgesio skatinimas, neigiamos mikroaplinkos pakeitimas.

Ir pagal *veikimo subjektą*:

- 1) **bendra** – kai veikiantis subjektas vykdo tam tikros veiklos prevenciją, bet tai nėra jo tiesioginė paskirtis, o tik viena iš daugelio jo atliekamų socialinių funkcijų;
- 2) **speciali** – kai prevenciją vykdomas subjektas yra sukurtas, atsiradęs specialiai prevencijos tikslu.

Šiuo metu vyksta prevencijos subjektų specializacija, diferenciacija.

Pagal specializacijos laipsnį prevencija:

- 1) **nespecializuota** – kai prevencija taikoma įvairioms sritims, sferoms, asmenims;
- 2) **specializuota** – kai yra konkrečiai apibrėžta veiklos sfera, asmenų kontingentas.

Pagal konkretumo laipsnį prevencija gali būti:

- 1) **bendrasocialinė** – nukreipta į abstrakčias socialines sąlygas, priežastis, situacijas, asmenis, problemas ir iš esmės remiasi formavimosi, asmenybės teorijomis;
- 2) **situacinė** – nukreipta į konkretaus, potencialiai galimo veiklos užkardymą ir iš esmės remiasi situacinėmis teorijomis.

S. M. Inšakovas išskiria šiuos globalius poveikio negatyviai veiklai metodus:

- 1) **auklėjimas** (patirties perdavimas, socializacija, skatinimas ir baudimas);
- 2) **gyventojų poreikių tenkinimas** (materialinių ir dvasinių poreikių patenkinimo didinimas.)

- 3) **socialinė kontrolė** (nusikalstamo elgesio užkardymas, atsakomybės taikymas teisės pažeidėjui);
- 4) **visuomenei pavojingų asmenų izoliavimas** (nors ir kritikuotinas, bet socialiai reikšmingas, naudojamas visose valstybėse);
- 5) **savisauga**.

Taip pat šis mokslininkas kaip ir kiti mokslininkai išskiria ir pagrindinius prevencijos vertinimo kriterijus:

Efektyvumas.

Siaurąja prasme – tai santykis tarp tiesioginių sąnaudų ir tiesioginio rezultato.

Plačiąja prasme – kai dar be tiesioginių sąnaudų ir rezultato atsižvelgiama į visas kitas sąnaudas ir šalutinius efektus, tiek teigiamus, tiek neigiamus. Pvz.: būtinumas atsisakyti savo stereotipų, principų, ar įvesti naujus; visuomenės reakcija, spaudimas, netiesioginė įtaka kitoms gyvenimo sferoms ir t.t.

Vartojant efektyvumo kriterijų plačiąja prasme, jis iš esmės apima beveik visus kitus prevencijos vertinimo kriterijus, todėl toliau vartosime efektyvumo kriterijų tik siaurąja prasme.

Priimtinumumas.

Taikomos priemonės turi būti priimtinos visuomenei moralės ir kitų pagrindinių vertybių aspektu, įskaitant ir teises.

Jos negali griauti pačios visuomenės bazinių vertybių, esminių principų, jos sąrangos sistemos, kirstis su visa kita pozityvia žmonių veikla, ją varžyti.

Teisėtumas.

Taikomos priemonės, turi būti įgyvendinamos esamais teisiniais mechanizmais, teisėtomis priemonėmis.

Jei reikia, gali būti keičiama teisinė aplinka, tačiau formalus atitikimas esamai tvarkai, sistemai turi išlikti.

Visa prevencinė veikla, kuri susijusi su daugelio žmonių interesais, su bazinėmis žmogaus teisėmis, turėtų būti aiškiai apibrėžta, reglamentuota, bent jau nustatyti kompetencijos ir atsakomybės rėmai.

Turi būti sukurti gynybos mechanizmai nuo prevencinių priemonių taikymo “perlenkimų”.

Dinamiškumas.

Preveninės priemonės neturi būti griežtai susietos su viena tipine situacija, jos turi turėti galimybę bei potencialą transformuotis ir prisitaikyti prie skirtingų situacijų, visuomenėje vykstančių pokyčių bei naudotis naujausiais mokslo ir praktinės veiklos pasiekimais.

Šis kitimas neturi būti tik retrospektyvus, jis kiek įmanoma turi vykti kartu su pokyčiais ar net šiek tiek juos lenkti, turi būti visada pasiruošęs galimiems pakitimams, bei turi būti nukreiptas į ateitį. Tai yra turi prognozuoti galimus pokyčius, iš anksto rengti priemones, kaupti lėšas bei resursus.

Švietimo ir mokslo ministerijos „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa“, tiek kiti autoriai planuodami ar rašydami apie prevenciją formuluoja tam tikrus alkoholio prevencijos vykdymo principus:

- 1) **diferencijavimo** – prevencinio ugdymo uždaviniai yra diferencijuojami skirtingo amžiaus koncentrams;
- 2) **kontekstualumo** – atsižvelgiama į aplinkos ypatumus, remiamasi patirties pavyzdžiais;
- 3) **integralumo** – siekiama daromo poveikio visybiškumo, integruotai ugdomi gebėjimai, įgūdžiai ir vertybinės nuostatos;
- 4) **konstruktyvumo** – atskleidžiamos ne vien problemos, bet skatinama ieškoti konstruktyvių jų sprendimo būdų;
- 5) **veiksmingumo** – siekiama gerų prevencinio ugdymo kokybės rezultatų.

Taigi prevencija ne tik turi atitikti efektyvumo, teisėtumo, priimtino, dinamiškumo kriterijus, bet jos įgyvendinimo uždaviniai turi būti diferencijuoti pagal amžiaus grupes bei integruotai ugdomi gebėjimai bei formuojamos vertybės bei siekiama kokybės, atsižvelgiama į aplinką.

S. M. Inšakovas (2000) išskiria prevencinio poveikio sėkmės principus:

- 1) **sistemiškumas;**
- 2) **adekvatus aprūpinimas** (materialinis, ideologinis, personalo, informacinis, moksliniai ir kt. resursai);
- 3) **plėtojimo** (nuolatinis poveikio sistemos keitimas atitinkamai pagal socialinius ir kitus pokyčius): įtakojančių veiksnių atskleidimas, jų pašalinimo ar neutralizavimo būdų paieška, reikiamų resursų paieška bei kompleksinis poveikio būdų taikymas, siekiant maksimalaus efektyvumo;
- 4) **visų visuomenės narių dalyvavimo;**
- 5) **humanizmo.**

Kaip matome, sėkminga prevencinė veikla priklauso nuo to, kaip sistemingai ji vyksta, koks jos materialinis, informacinis ir kitoks aprūpinimas, kaip ji yra plėtojama atsižvelgiant į pokyčius, kaip į ją yra įtraukiama visuomenė ir kiek ji yra priimtina bei humaniška.

Prevencija gali padėti išvengti tam tikros veiklos ir tai yra vienas iš stipriausių argumentų prevencijos naudai.

Pirmiausia reikia rūpintis problemų prevencija – neleisti problemai atsirasti. Valdžia turi didžiuotis ne iniciatyvomis taisant visuomenės negeroves, nes jos industrinėje visuomenėje darosi vis sudėtingesnės ir į visas jas valdžia niekada nespės laiku sureaguoti, o tuo, kad sugeba laiku užkirsti kelią kilti negerovėms.

1.2. Alkoholio prevencijos veiksniai bei priemonių aprėptis moksliniuose tyrimuose

Atliktų tarptautinių moksleivių gyvenimo tyrimų „Alkoholinių gėrimų ir kitų narkotikų tyrimas Europos mokyklose - ESPAD“ (2004) ir „Tarptautinis moksleivių sveikatos ir gyvenimo tyrimas – HBSC“ (2006) bei ataskaitos Europos komisijai „Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu“ (2006)) duomenys rodo, kad didėja ne tik Lietuvos bet ir kitų Europos šalių moksleivių alkoholinių gėrimų vartojimo mastas ir kad artimiausių metų jo mažėjimo negalima tikėtis.

Situacija Lietuvoje yra apibūdinama kaip problematiška: alkoholinių gėrimų vartojimo profilaktikos klausimai yra sprendžiami lėtai, be aiškios taktikos, alkoholio kontrolės programos yra vykdomos epizodiškai, nėra įtraukiama visuomenė į problemų sprendimą, nėra išplėtos programų kokybės vertinimo sistemos. Tyrimuose ir moksliniuose straipsniuose pateikti faktai rodo, kad yra aktualu gilintis į jaunimo polinkį vartoti alkoholinius gėrimus bei siekti, kad bent stabilizuotusi alkoholinių gėrimų vartojimas tarp jaunų žmonių Lietuvoje.

Remdamiesi moksline literatūra G. Petronytė, A. Zaborskis, A. Veryga (2007) alkoholinių gėrimų vartojimo prielaidas ir rizikos veiksnius suskirsto į dvi grupes.

Pirmoji grupė būtų teisiniai, socialiniai ir kultūriniai veiksniai, sąlygojantis normatyvines elgesio prielaidas, antroji – individo ir jo aplinkos veiksniai.

Globalios alkoholinių gėrimų vartojimo pasekmės skatina valstybes teisinėmis ir ekonominėmis priemonėmis įgyvendinti alkoholinių gėrimų kontrolės politikos principus. Pasaulio praktika rodo, kad alkoholinių gėrimų vartojimas yra mažinamas mokesčiais. Yra nustatyti ryšiai tarp alkoholinių gėrimų vartojimo ir kainų. Padidinus alkoholio kainą 10 %, piktnaudžiavimas alkoholiniais gėrimais sumažėja 8 %.

Nustatyta, kad amžiaus apribojimai perkant alkoholinius gėrimus, reklamos ribojimas bei mokesčių didinimas yra efektyvios priemonės ribojant alkoholio vartojimą tarp jaunimo. Tokias pat priemones kovai su alkoholio vartojimu siūlo ir P. Aderson ir B. Baumberg (2006).

Tyrimai rodo, kad alkoholinių gėrimų prieinamumą sąlygoja įstatymai ir visuomenės normos. Nepakankamai griežta alkoholio prieinamumo kontrolė ir vis gausėjanti pasiūla lemia vis didesnę jo suvartojimą. Rizika vartoti alkoholinius gėrimus didėja jei jis lengvai yra prieinamas.

Tyrimuose ir moksliniuose straipsniuose taip pat nurodoma, kad alkoholio vartojimui turi įtakos socialiniai ir ekonominiai veiksniai. ESPAD (2004) tyrimo rezultatai nurodo, kad alkoholio vartojimas nėra vien asocialių šeimų žalingas įprotis. Tyrimas rodo, kad alkoholio vartojimo rizika taip pat priklauso nuo tėvų išsimokslinimo ir profesijos. Tyrimo duomenys atskleidžia ir skirtingų socialinių veiksnių įtaką alkoholinių gėrimų vartojimui. Mokslininkai teigia, kad alkoholio vartojimui turi įtakos fiziologiniai ir genetiniai veiksniai, asmenybės bruožai, šeimos struktūra, vaikų auklėjimo būdai šeimoje, mokymosi pasiekimai, bendraamžių įtaka.

Mokslininkai teigia, kad **prevencijos programos turi būti pradamos nuo realios situacijos analizės**. Šiame etape būtina įvardinti rizikos veiksnius, sąlygojančius polinkį vartoti alkoholinius gėrimus. Svarbu nustatyti priežastinius ryšius tarp rizikos veiksnių ir alkoholinių gėrimų vartojimo.

Alkoholinių gėrimų prevencijos strategijos turėtų būti numatytos būdingiausiems rizikos veiksniams šalinti bei nustatyti didžiausio rizikos grupes ar individus. Kuriant prevencines programas iškyla uždavinys nustatyti, kuriuos rizikos veiksnius galima visiškai kontroliuoti, kuriuos tik riboti ir kurių neįmanoma iš viso pakeisti..

Apsauginių veiksnių vaidmens ignoravimas, kaip teigia G. Petronytė, A. Zaborskis, A. Veryga (2007), mažinant rizikos veiksnių poveikį, yra viena būdingiausių daugelio alkoholinių gėrimų vartojimo prevencijos programų nesėkmės priežasčių. Labai aktualu, kad prevencijos programos, skirtos rizikos veiksniams mažinti, kartų stiprintų ir apsauginius veiksnius. Rengiant prevencines programas būtina gerai suprasti rizikos ir apsauginių veiksnių sąveikos mechanizmą, bei numatyti optimalias priemones paauglių alkoholio vartojimo problemai išvengti. Moksliniai tyrimai atskleidė daugybę apsauginių veiksnių, kurie gali sėkmingai padėti išvengti globalių alkoholinių gėrimų vartojimo pasekmių.

Šiuo metų ypatingas pastangas valstybė ir kitos kompetentingos organizacijos skiria įstatymams ir socialinės aplinkos normoms.

Alkoholinių gėrimų vartojimo ribojimas gali būti vykdomas įvairiais būdais: mokesčiais, griežtinant pardavimo laiką ir vietą, didinant alkoholio įsigijimo amžiaus ceną. Visos šios priemonės mažina vartojimo dažnį.

G. Petronytė, A. Zaborskis, A. Veryga, (2007) bei P. Aderson ir B. Baumberg (2006) teigia, kad remiantis minėtais veiksniais, taikomos strategijos turėtų duoti norimą efektą ir mažinti jaunimo alkoholinių gėrimų vartojimą.

Taip pat visi paminėti autoriai mano, kad tikslinga būtų panaudoti **visuomenines informavimo priemones**, kurios nuosekliai formuotų visuomenės sąmoningumą. Autoriai teigia, kad silpnas įvairių žinybų, tarp jų ir žiniasklaidos, suinteresuotumas trukdo spręsti minėtas problemas.

Moksliniai tyrinėjimai patvirtino egzistuojančius tvirtus ryšius tarp polinkio vartoti alkoholinius gėrimus ir paauglių bendravimo. Todėl alkoholio prevencijoje yra plačiai taikomos **socialinių įgūdžių lavinimo programos**, kurios moko bendravimo santykių bei atsispirti draugų spaudimui. Tokios programos, kaip teigia autoriai skatina neigiamo požiūrio formavimąsi į alkoholinius gėrimus vartojančius, lavina savikontrolę, moko kovoti su stresu ir konstruktyviai spręsti iškilusias problemas. Socialinių įgūdžių lavinimo programos atskleidžia realias prevencijos strategijų gaires.

Autoriai teigia, kad **programos skirtos kelių priklausomybių prevencijai nėra tokios efektyvios, kaip yra skirtos vienai.**

Dauguma paauglių ir jaunimo alkoholinių gėrimų vartojimo analizei skirtų straipsnių akcentuoja ir prevencinį mokyklos vaidmenį. Kaip mano dauguma autorių **mokykla yra ideali vieta prevencinių ir intervencinių alkoholinių gėrimų programų įgyvendinimui.**

Iš mokyklose vykdomų alkoholinių gėrimų prevencijos programų viena labiausiai paplitusi yra **žinių perdavimas**. Tačiau G. Petronytė, A. Zaborskis, A. Veryga, (2007) mano, kad informavimas apie alkoholį ir jo keliamus pavojus dažniausiai neduoda laukiamų rezultatų. Autoriai daro išvadą, kad **prevencinės programos, skirtos jaunimo alkoholinių gėrimų vartojimo profilaktikai ir žalos mažinimui, turi būti pagrįstos ne tik realiais argumentais, įtaigiais pavyzdžiais, bet ir efektyviais metodais.**

G. Petronytė, A. Zaborskis, A. Veryga, (2007) bei P. Aderson ir B. Baumberg (2006) teigia, kad **šėimos ir bendruomenės įtraukimas į prevencinę veiklą turėtų būti bene svarbiausia programų dalis.**

Apibendrinant galime teigti, kad alkoholio prevencijai vykdyti yra labai svarbi valstybės politika šiuo klausimu. Matome, kad įstatyminės priemonės efektyviai ir pigiai gali kovoti su įvardinta problema, o vykdomoms programoms reikia didelių investicijų. Įgyvendinant alkoholio prevencija svarbiausias vaidmuo tenka šėimai, bendruomenei, mokyklai. Tinkamai derinant jau turimas priemones bei vadovaujantis mokslu pagrįstomis prevencijos metodikomis, galime tikėtis, kad jaunimo alkoholinių gėrimų vartojimas stabilizuosis ir alkoholio prevencijos tikslai Lietuvoje bus pasiekti.

1.3. Valstybės politika ir alkoholio prevencija švietimo įstaigose sąlyčio taškai

Alkoholio prevencijos užuomazgas galime rasti dar ir prieškarinės nepriklausomos Lietuvos įstatymuose. „Svaigiųjų gėrimų mažmenomis pardavinėjimo įstatymas“ (V. Ž. 1922 – VI - 3. N. 91 eil. N. 761) draudžia alkoholinius gėrimus laikyti ir gerti įvairių renginių metu, alkoholiniais gėrimais prekiaujančias įmones steigti arčiau kaip 100 metrų iki mokyklų, bažnyčios ir kitų valstybinių įmonių, dirbti ir lankytis įmonėse kurios prekiauja alkoholiniais gėrimais galima tik asmenims ne jaunesniems kaip 21 metų. Šis įstatymas taip pat griežtai reglamentuoja alkoholių prekiaujančių įmonių veiklą valstybinių ir kitų švenčių metu, rinkimų į valdžios organus metu. Šis įstatymas taip pat draudžia alkoholinius gėrimus parduoti mažamečiams iki 18 metų amžiaus. Šis įstatymas draudžia reklamą bei įpareigoja viešai iškabinti antialkoholinę reklamą prekybos vietose.

Alkoholio prevencijai šiuolaikinėje Lietuvoje vykdyti ir įgyvendinti yra priimta nemažai norminių dokumentų.

2 paveikslėlyje matome pavaizduotus Lietuvos respublikos teisės aktus, reglamentuojančius nepilnamečių justiciją ir alkoholio prevenciją, jų rūšis ir hierarchiją, pradedant LR Konstitucija ir baigiant LR ministerijų, kitų Vyriausybės įstaigų bei valstybės valdymo institucijų išleistais teisės aktais.

Lietuvos Respublikos alkoholio ir psichotropinių medžiagų prevencijos politika yra grindžiama Jungtinių Tautų konvencijų rekomendacijomis ir reikalavimais. Lietuvos Respublikos įstatymai yra rengiami, priimami ir įgyvendinami vadovaujantis tarptautinėmis prevencijos sutartimis.

Atkūrus nepriklausomybę 1991 metais VII Lietuvos gydytojų suvažiavimas priima Lietuvos nacionalinę sveikatos koncepciją (Žin., 1991, Nr. 33-893), kurioje pirmą kartą yra prabylama apie alkoholio prevenciją. Ją 1991 m. spalio 30 d. patvirtino Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba Atkuriamasis Seimas, ir ji tapo pagrindiniu dokumentu, atspindinčiu Lietuvos sveikatos sistemos ateitį. Ir tik 1998 m. LR Seimas priėmė Lietuvos Sveikatos programą. (Žin., 1998, Nr. 64-1842) Šioje programoje yra skyrius kuris nurodo gaires prevencijai su priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimui.

LR KONSTITUCIJA	
LR SEIMO RATIFIKUOTOS TARPTAUTINĖS SUTARTYS	
JTO, TDO, EUROPOS KONVENCIJOS IR DEKLARACIJOS	TARPVALSTYBINĖS SUTARTYS
LR SEIMO PRIIMTI ĮSTATYMAI	
KODEKSAI	KITI ĮSTATYMAI
LR SEIMO PRIIMTI NUTARIMAI	
LR PREZIDENTO DEKRETAI	
LR VYRIAUSYBĖS NUTARIMAI	
LR MINISTERIJŲ, KITŲ VYRIAUSYBĖS ĮSTAIGŲ BEI VALSTYBĖS VALDYMO INSTITUCIJŲ PRIIMTI TEISĖS AKTAI	

2 pav. Teisės aktai reglamentuojantis nepilnamečių justiciją bei alkoholio prevenciją

Šaltinis: D. Beinoravičius, M. Greičius ir kiti „Nepilnamečių justicija Lietuvoje“. Vilnius 1998 m., 20 psl.

Pagrindinis norminis dokumentas, kuris apibrėžia alkoholio prevenciją iš esmės yra „Lietuvos Respublikos Alkoholio Kontrolės įstatymas“ (Žin., 1995, Nr. 44-1073).

Šio įstatymo vienas iš tikslų yra mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, bei jo prieinamumą, ypač nepilnamečiams.

Valstybės alkoholio kontrolės principuose yra kalbama apie nepilnamečių švietimo programų finansavimą, bei draudimą priemonių, kurios skatintų jaunimą pirkti ir vartoti alkoholinius gėrimus, apie visuomenės informuotumą dėl alkoholio vartojimo daromos žalos, bei sveikatos ir blaivybės organizacijų veiklos programų rėmimą ir t. t.

Šio įstatymo tam tikri straipsniai draudžia prekiauti ir vartoti alkoholinius gėrimus ugdymo įstaigose ir jų teritorijose bei prie pat šių įstaigų, parduoti alkoholinius gėrimus asmenims jaunesniems kaip 18 metų, bei juos įtraukti į alkoholio vartojimo skatinimo veiklą, draudžia visų formų alkoholio reklama skirta vaikams ir paaugliams, draudžia alkoholio reklamą švietimo, mokslo ir ugdymo įstaigose.

Šis įstatymas įpareigoja Švietimo ir mokslo ministeriją parengti sveikatos ugdymo visose bendrojo lavinimo mokyklose bei kitose švietimo įstaigose programas, bei įtraukti sveikatos ugdymo klausimus į naujai leidžiamus vadovėlius.

Šio straipsnio antra dalis įpareigoja visas švietimo įstaigas, suderinus su Sveikatos apsaugos ministerija, į ugdymo programas įtraukti informaciją apie alkoholinius gėrimus, jų daromą žalą sveikatai bei sveikos gyvensenos puoselėjimą.

Šio įstatymo įstatymas numato, kad LR Vyriausybė, tvirtina ir įgyvendina valstybės alkoholio kontrolės programą, o savivaldybės rengia, tvirtina ir finansuoja bei įgyvendina savivaldybių alkoholio kontrolės programą. Taip pat šio įstatymo ketvirtas punktas numato galimybę ir kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims rengti ir kitas alkoholio kontrolės programas, bei teikti jas LR Vyriausybei.

Taip pat įstatymas, kad Valstybės alkoholio kontrolės politiką pagal kompetenciją formuoja ir koordinuoja LR Seimas, LR Vyriausybė, Nacionalinė sveikatos taryba, savivaldybių tarybos, kitos įstatymų numatytos institucijos.

Taip pat įstatymas, kad alkoholio kontrolę pagal kompetenciją atlieka ministerijos, Tarnyba, kitos valstybės institucijos, savivaldybių vykdomosios institucijos, policija, sveikatos priežiūros įstaigos.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999m. priima Valstybės alkoholio kontrolės programa (Žin., 1999, Nr. 21-603).

Šioje programoje yra numatoma ugdyti blaivybės nuostatas vaikams, jaunimui, šeimoms, taip pat numatoma sistemingam ir profesionaliam darbui parengti pedagogus ir socialinius darbuotojus, pasitelkti nevyriausybinės organizacijas, plėtoti blaivybės sąjūdį, propaguoti blaivų gyvenimo būdą, įgyvendinti ugdymo institucijose Švietimo ir mokslo ministerijos aprobuotą ir visoms mokykloms pateikta Alkoholio ir narkotikų prevencijos programą.(32)

Remiantis „Valstybės Alkoholio programa“ Lietuvos Respublikos Švietimo ministras įsakymu patvirtina „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programą“ (Žin., 2006, Nr. 33-1197) skirta švietimo ir ugdymo įstaigoms.

Šios programos paskirtis – užtikrinti bendrosios (pirminės) prevencinės veiklos veiksmingumą. Programa yra pagrįsta mokyklos, šeimos ir įvairių specialistų bendradarbiavimu ir vykdoma remiantis pagrindiniais bendrosios (pirminės) prevencijos principais. Šios programos turinys, atsižvelgiant į ugdymo patirties ypatumus ir prevencinės veiklos poreikį, yra pritaikytas kiekvienam amžiaus tarpsniui ir apima ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą. Programa yra sudedamoji ugdymo turinio dalis ir yra glaudžiai susijusi su bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais.

Dar prieš patvirtinant „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programą“ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras išleidžia įsakymą “Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos“ (Žin., 2004, Nr. 145-5281). Juo siekiama užtikrinti saugią ir sveiką aplinką mokyklos bendruomenei bei sudaryti tinkamas sąlygas vaiko gerovei ir švietimo veiksmingumui, taip pat nurodo, kad mokyklose turi būti įsteigtos prevencinio darbo grupės, o savivaldybių administracijose turi būti sudarytos prevencinio darbo koordinavimo grupės.

Šių grupių veiklą yra apibrėžiama kitame Švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Prevenicinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašai“ (Žin., 2004, Nr. 184-6824). Juo yra nusakoma prevencinių darbo grupių paskirtis.

Vadovaujantis visais šiais įstatymais ir įsakymais Radviliškio savivaldybės administracija įsteigė prevencinio darbo koordinavimo grupę ir pasitvirtino Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio programos įgyvendinimo 2006 – 2010 metų priemonių planą.

Analizuojant teisės aktus pastebime, kad juose yra nemažai sąlyčio taškų su švietimo įstaigomis, skiriamas nemažas dėmesys jaunimui ir jo ugdymui. Daugelis teisės aktų yra nukreipta į savivaldos institucijas, bendruomenę. Dauguma teisės aktų aiškiai nurodo atitinkamų įstaigų atsakomybę ir kontrolę.

2. TYRIMO METODIKA IR PROCEDŪROS

Šiame skyriuje aptarsime du tyrimo metodus, kurie buvo panaudoti siekiant šio darbo tikslo. Šiuo atveju panaudota apklausa ir dokumentų turinio analizė. Aprašant ir atliekant šiuos tyrimus buvo remtasi trijų autorių K. Kardelio (2002), G. Merkio (1995) ir C. M. Charles (1999) šaltiniais. Apibendrinami šių trijų autorių mintis, galime teigti, kad šių metodų taikymo ir analizavimo metodikos iš esmės nesiskiria. Kita vertus, turinio analizės metodas mažiau aptariamas G. Merkio (1995, p. 14), plačiau C. M. Charles (1999, p. 248-267) leidiniuose.

2.1. Valstybės ir savivaldos institucijų norminių dokumentų apibrėžiančių alkoholio prevencija švietimo įstaigose turinio analizė

Dokumentų turinio analizės metodas dažnai socialinių tyrimų praktikoje aprašomas prie rečiau taikomų metodų. Tačiau pristatydami šį metodą tiek G. Merkys (1995) tiek C. M. Charles (1999) iliustruoja pedagoginės praktikos pavyzdžiais. Daugelis žmogaus elgesio ypatumų bei jų nulemiančių veiksnių užfiksuota įvairiuose dokumentuose. Edukologinėje erdvėje išties yra daug dokumentų (ataskaitos, programos, metodikos, pranešimai, rekomendacijos, rašiniai ir kt.), kuriuos analizuojant galime gauti objektyvios informacijos vienu ar kitu klausimu.

C. M. Charles (1999) ir K. Kardelis (2002) išskiria kiekybinius (statistinius) ir kokybinius (loginius) dokumentų turinio analizės metodus. G. Merkys (1995) šiuos metodus skirsto į verbalinį ir vaizdinį. Kartais atliekant tyrimą naudojami abu šie metodai.

Šio metodo esmę aprašydamas M. Kardelis (2002) pabrėžia įvairių dokumentų, žinių bei informacijos grupavimo į kategorijas, kur po to skaičiuojamas kategorijų visuose dokumentuose pasikartojimo dažnis, kad būtų garantuojama analizės būdu gautų dokumentų kokybė ir patikimumas. C. M. Charles (1999) taip pat siūlo naudotis analizės gairėmis, kurios turėtų sąlygoti tyrimo uždavinius ir galėtų teikti kriterijus bei pavyzdžius reikiamų elementų buvimui ir kokybei nustatyti. Analogiškai šio metodo esmę apibrėždamas G. Merkys (1995) siūlo visus pastebėjimus užkoduoti ir perkelti į teksto analizės matricą, kuriuos vėliau iširti statistiškai. Sudaryta vertinimo sistema, būtina įvertinti jos patikimumą

K.Kardelio knygoje (2002) pateikiami penki Hodder pasiūlyti duomenų, gautų iš dokumentų bei įrašų, interpretacijos kriterijai:

1. vidinis suderinamumas, kuris reiškia, kad atskiros teorinės argumentacijos dalys viena kitai neprieštaruoja ir kad išvados išplaukia iš prielaidų;
2. išorinis suderinamumas, reiškiantis, kad interpretacija atitinka teorijos priimtas disciplinas tiek jos viduje, tiek ir už jos ribų;
3. duomenų ir teorijos atitikmuo;
4. teorinių prielaidų pasitvirtinimas;
5. tiesos vertinimas.

C. M. Charles (1999) išskiria panašius tik kiek labiau apibendrintus analizės atliekamus keturis dalykus:

1. aiškiai apibūdinti duomenis;
2. nustatyti kas tuose duomenyse yra tipiška ir kas netipiška;
3. nustatyti skirtumus, ryšius ir kitas duomenų ypatybes;
4. atsakyti į tyrimų klausimus ar patikrinti hipotezes.

Atliekant kokybinę turinio analizę tas pats dokumentas gali būti analizuojamas iš įvairių pozicijų. Analizės rezultatas gali būti pateiktas interpretacijos ar hipotezes forma. C. M. Charles (1999) perspėja, kad kokybinių duomenų rinkimui ir jų analizei būdingi subjektyvumas ir netikslumas. Tuo tarpu K. Kardelis (2002) primena, kad besąlygiškai pasikliauti tokia informacija, esant nedideliam imties tūriui, ne visada tikslinga bei atliekant turinio analizę galime susidurti su dokumentų bei įrašų senumo problema.

2.1.1. Alkoholio prevencijos programų dokumentų turinio analizės metodika ir pagrindimas

Alkoholio prevencijos programų dokumentų turinio analizės tikslas – išsiaiškinti valstybės ir savivaldos institucijų vaidmenį alkoholio prevencijai švietimo įstaigose išnagrinėsime pagrindinius norminius dokumentus, kuriais apibrėžiama alkoholio prevencija švietimo įstaigose ir bandysime rasti sąlyčio taškus, valstybės ir savivaldybės programų su švietimo įstaigose organizuojama veikla.

Daugelis institucijų organizuodamos bei įgyvendindamos įvairią veiklą rašo įgyvendinimo, tam tikrų norminių aktų ar konkrečių tikslams siekti, programas. Apibendrinant įvairių institucijų programas dažnai galima pamatyti tas pačias pasikartojančias dalis: situacijos analize, programoje naudojamus terminus, teisės aktus, kuriais remiantis rašoma programa, tikslus ir uždavinius, priemones, biudžetą, atsakingas institucijas ar asmenis, terminus, laukiamus rezultatus.

Alkoholio prevencijos programų vertinimui panaudota vertinimo lentelė sudaryta pagal atsitiktine tvarka pasirinktų 10 įvairių institucijų programų. 1 lentelėje pateiktos programos ir jų dalys.

1 lentelė

Programos ir jų dalys

Programos pavadinimas	Bendrosios nuostatos	Situacijos analizė	Tikslai ir uždaviniai	Struktūra	Numatomi rezultatai	Strategija	Lėšos, finansavimas	Administravimas ir kontrolė	Priemonių planas	bendradarbiavimas Tarptautinis	Terminai	Vertinimo kriterijai	Vykdytojai
Lietuvos Sveikatos programa	+	+	+			+	+					+	
Mokyklų tobulinimo programa	+	+			+	+	+	+					
Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008 – 2012 m. programa	+	+	+		+		+	+	+		+		+
Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programa	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+			
Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	+	+	+		+			+		+	+		
Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą	+	+	+		+	+	+	+	+		+	+	+
Nacionalinė turizmo plėtros 2007 – 2010 metų programa.	+	+	+		+		+	+	+		+	+	+
Nepilnamečių justicijos 2004 – 2008 metų programa	+	+	+		+		+	+	+		+	+	+
Vaikų ir jaunimo socializacijos programa	+	+	+		+		+	+	+		+	+	+
Valstybės tabako kontrolės programa	+	+	+	+	+		+		+		+	+	+

Tiriamųjų dokumentų komponentus (atitinkamas sritis) nustatysime ir analizuosime siekdami įvertinti, kiek jie atitinka vadybos teorijose bei įvairiuose straipsniuose minimus nustatytus aiškius vertinimo kriterijus. Šie kriterijai bus panaudojami sprendžiant apie Alkoholio prevencijos programų vertę ir sąsajas su švietimo institucijomis. Kita vertus, šių alkoholio

prevencijos programų vertinimas gali būti ginčytinas ir kitu tyrėjų atžvilgiu vertinamas pasirenkant kitus vertinimo kriterijus ir vertinimo išvadas.

Vertinant alkoholio prevencijos programas (2 lentelė), pagal atitinkamus kriterijus, naudota rangų skalė suskirstyta į 2 dalis: kriterijaus nėra, yra. Jei kriterijus yra vertinama aprašomuoju būdu.

Duomenims aprašyti bus skaičiuojamas kategorijų visuose dokumentuose pasikartojimo dažnis bei naudojamas aprašomasis duomenų įvertinimas.

2 lentelė

Alkoholio prevencijos programų vertinimo lentelė

Vertinimo sritis	Kriterijai	Vertinimo srities požymis	
		Nėra	Yra
Bendrosios nuostatos	Apibrėžti teisės aktai, kuriais vadovaujantis ir kuriuos įgyvendinant parašyta programa. Nurodoma programos apimtis.		
Situacijos analizė	Apibrėžiama dabartinė situacija, išskiriamos strateginės, prioritetinės, problematiškiausios sritys.		
Tikslai ir uždaviniai	Konkretūs, išmatuojami ir vykdomi, turint reikiamų išteklių ir laiko. Formuluojami aiškiai, glaustai, apibrėžiant pagrindinę programos idėją.		
Priemonės	Konkretus, realiai pasiekiamas priemonių sąrašas numatytiems uždaviniams pasiekti.		
Vykdytojai	Nurodomos konkrečios institucijos ar asmenys atsakingi už tam tikros priemonės vykdymą		
Terminai	Nurodomas terminas iki kada ar laiko intervalas per kurį turi būti įvykdyta priemonė		
Lėšos	Pateikta lėšų sąmata reikalinga numatytoms priemonėms įgyvendinti. Pateikta informacija apie finansavimo šaltinius.		
Laukiami rezultatai	Nurodoma kas pasikeis, ko bus pasiekta		
Administravimas ir kontrolė	Nurodoma kokios institucijos ir už ką yra atsakingos vykdant programos įgyvendinimo priežiūrą		
Vertinimo kriterijai	Nurodoma, kaip bus įvertinta, ar		

buvo įgyvendinta programa

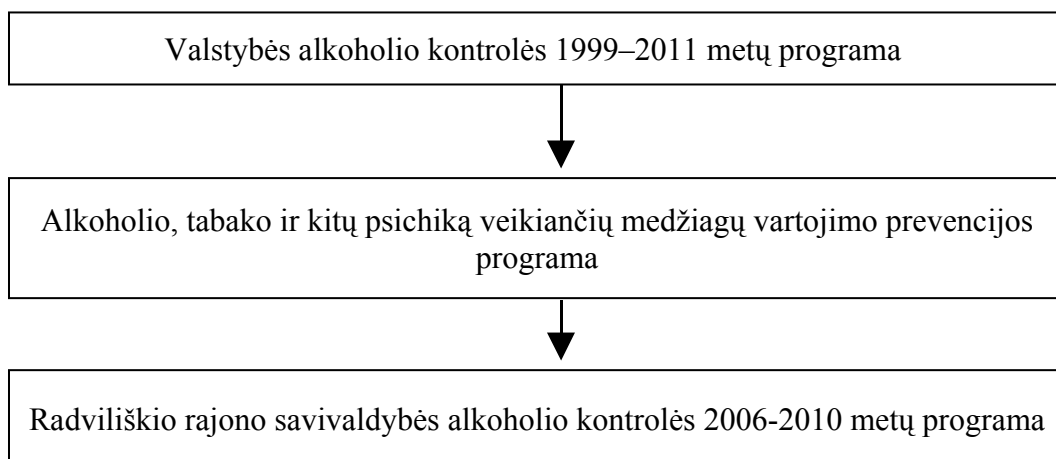
2.1.2. Alkoholio prevencijos programų dokumentų turinio analizės empirinė bazė

Alkoholio prevencijos programas tyrimui atrinktos atsižvelgiant į skirtingo institucinio lygmens programas susietas su alkoholio prevencija.

Vienas iš pagrindinių alkoholio prevencijos dokumentų – Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. priimta Valstybės alkoholio kontrolės programa. Šią programą vykdo visos valstybės institucijos. Remiantis „Valstybės alkoholio kontrolės programa 1999–2011 m.“ ir „Alkoholio kontrolės įstatymu“ Švietimo ir mokslo ministro 2006 metais patvirtinta „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa“ (Žin., 2006, Nr. 33-1197) skirta švietimo ir ugdymo įstaigoms.

Programų analizės tikslas – rasti sąlyčio taškus, kaip valstybės priimti dokumentai ir norminiai aktai paliečia švietimo įstaigas. Todėl pasirinktos minėtos programos, kurių įgyvendinimo priemonių sąrašas siejamas su švietimo ir ugdymo įstaigomis bei savivaldos institucijomis. Kadangi Valstybės alkoholio programos struktūroje yra numatomos priemonės susijusios su švietimo įstaigomis ir savivaldos institucijomis, o apskritis aplenkama, tai trečioji programa, pasirinkta analizei – Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės 2006-2010 metų programa.

3 paveiksle pavaizduotas alkoholio prevencijos programų atrinktų analizei pasirinkimo nuoseklumas.

3 pav. Alkoholio prevencijos programų atrinktų analizei pasirinkimas.

Informacija apie pasirinktas alkoholio prevencijos programas analizei pateikta 3 lentelėje.

3 lentelė

Informacija apie pasirinktas alkoholio prevencijos programas

Eil. Nr.	Programos pavadinimas	Institucija	Metai
1.	Valstybės alkoholio kontrolės 1999–2011 metų programa	Lietuvos Respublikos Vyriausybė	1999
2.	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija	2006
3.	Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės 2006-2010 metų programa	Radviliškio rajono taryba	2005

2.2. Radviliškio rajono švietimo įstaigų vadovų, pedagogų ir socialinių darbuotojų apklausa raštu

Apklausa raštu – vienas populiariausių socialiniuose tyrimuose naudojamų metodų, kuriuo tiriamos nuostatos, nuomonės, žinios. Pasak G. Merkio (1995) šio metodo populiarumą lemia santykinis apklausos atlikimo paprastumas, pigumas, galimybė greitai ir lengvai surinkti daug duomenų.

Visi trys autoriai (K. Kardelis (2002), G. Merkys (1995), C. M. Charles (1999)) aprašydami šį metodą išskiria pagrindines apklausos raštu taisykles bei anketos (klausimyno) sudarymo metodiką. Apklausoje raštu lemiamą įtaką turi klausimų formuluotė, jų kompozicija. K. Kardelis (2002) nurodo, kad bet koku atveju parengus anketą, būtini žvalgomieji tyrimai, padedantys patikrinti anketos klausimų kokybę, aprobuoti pagal nustatytus kriterijus bei nustatyti imties tūrį, jeigu iki tol jis dar nebuvo žinomas.

Pagal klausimų pateikimo formą K. Kardelis (2002) išskiria keturis klausimų tipizavimo atvejus: atviri ir uždari, tiesioginiai ir netiesioginiai klausimai. G. Merkys (1995) analizuodamas klausimų tipus papildomai mini ir pusiau uždarų klausimų tipą. Literatūroje galima rasti informacijos apie aprašomuosius, sąsajų ir priežastinius klausimus.

Visus anketinės apklausos rezultatus reikia koku nors būdu sugrupuoti. Duomenims rinkti naudojamų matavimo priemonių yra daug ir įvairių, tačiau visos tos priemonės - tai skalės, skirtos savybių, pavyzdžiui, fizinių savybių, fizinių gebėjimų arba protinių gebėjimų rodikliams gauti. Dažniausiai naudojamos yra šios skalės:

- o nominalinė;

- ranginė;
- intervalinė.

Gauti duomenys dažniausiai būna skaitmeniniai, nors gali būti ir žodiniai. Visi jie suskirstomi į kategorijas, sugretinant juos su tyrimo klausimais ir hipotezėmis (C.M. Charles, 1999, p.165).

Kad anketinė apklausa būtų kokybiška G. Merkys (1995) išskiria svarbius apklausos kokybės rodiklius:

- anketų grįžtamumo kvota, kuri turi būti didesnė nei 50 %;
- anketų užpildymo baigtumo laipsnis, anketos - kuriose 30 % ir daugiau klausimų liko be atsakymų, brokuojamos ir statistiškai neapdorojamos.

Taip pat nurodo, kad, siekiant patikrinti atsakymų į klausimus patikimumą, didelės apimties anketose įkomponuojami dubliuojantys (kontroliniai) klausimai.

Reikia pažymėti, kad apklausos rezultatai turi ir trūkumų. K. Kardelis (2002) nurodo, kad informacija gauta iš respondento atspindi realią padėtį pagal tai, kaip tą realybę priėmė kiekvienas individualiai. G. Merkys (1995) teigia, kad pagrindinis šio metodo trūkumas tas, kad apklausa visada reaktyvi. Ne visada žmonių nuomonės atspindi realią padėtį.

2.2.1. Apklausos metodika ir klausimyno pagrindimas

Šis tyrimas buvo atliktas naudojantis spausdintu klausimynu (1 priedas). Visi klausimai suformuluoti remiantis išdėstyta teorine samprata bei įvairiais tyrimais apie sėkmingą ir efektyvią alkoholio prevencijos veiklą. Anketos tikslas – ištirti Radviliškio rajono švietimo įstaigų vadovų, pedagogų ir socialinių darbuotojų nuomonę apie alkoholio prevenciją švietimo įstaigose.

Įvadinėje anketos dalyje apibrėžta respondentų kategorija, įvardijami apklausos tikslai. Anketa sudaryta iš 5 dalių.

Pirmąjį anketos bloką (demografinį) sudaro 10 klausimų apie asmenį (respondentą). Šioje anketos dalyje siekiama išsiaiškinti respondento lytį, amžių, pareigas, išsilavinimą bei duomenis apie įstaigą kurioje dirba respondentas, jų kvalifikacija ir patirtimi. Šioje dalyje pateikiami uždari ir pusiau uždari klausimai bei 1 klausimas susieti su paskesniu. Atsakius neigiamai sekančio klausimo atsakyti nereikia.

Antroji klausimyno dalis sudaryta iš teiginių, kurie studijuotos literatūros, dokumentų bei tyrėjo nuomone sietini su švietimo įstaigoje vykstančia veikla. Čia pateiktus teiginius galima suskirstyti į 3 grupes. Šios grupės apibūdina respondento žinias apie švietimo įstaigos planavimo,

veiklos efektyvumo bei bendradarbiavimą su ugdytinių tėvais. Šioje dalyje respondentas atsakinėdamas į klausimus gali pasirinkti vieną iš atsakymų: Taip, ne, nežinau. Atsakymo numeris atitinka rangą. Tiriamojo prašoma kiekvienam teiginiui pasirinkti vieną atsakymą. Pasirinktas atsakymas „taip“ koduojamas skaičiumi „2“, „ne“ – „1“, o atsakymas „nežinau“ – „0“. Antrąją klausimyno dalį sudaro 17 klausimų.

Trečioje klausimyno dalyje prašoma respondentų įvardinti su kokiomis valstybės, regiono ir savivaldybės institucijomis švietimo įstaiga bendradarbiauja. Pateiktus teiginius galima suskirstyti į 2 grupes (išskiriamos regiono ir šalies institucijos). Čia taip pat respondento prašoma pasirinkti vieną iš jam tinkamų atsakymų. Pasirinktas atsakymas „visiškai nebendradarbiaujama“ koduojamas skaičiumi „-2“, o atsakymas „tikrai bendradarbiaujama“ – „2“, atsakymas „nežinau“ – „0“. Trečiojoje klausimyno dalyje sudarytoje iš 2 dalių išvardijamos 12 įvairių institucijų.

Ketvirtoji anketos dalis sudaryta prašant respondentų įvardinti ką reikėtų daryti, kad alkoholio prevencija, įvairios priemonės ir veiksmai būtų efektyvesni. Šioje dalyje respondentams pasiūlyti teiginiai, kuriuos reikia pažymėti ar padėtų ar ne šios priemonės. Šioje dalyje taip pat pasirinkta ranginė skalė, galimi 5 respondento atsakymai. Pasirinktas atsakymas „visai nepadėtų“ koduojamas skaičiumi „-2“, o atsakymas „tikrai padėtų“ – „2“, atsakymas „nežinau“ – „0“. Ketvirtojoje dalyje išvardinta 10 veiklos priemonių galinčių įtakoti efektyvesnę alkoholio prevenciją.

Penktojoje anketos dalyje prašoma respondentus įvardinti ar pakankama įvairių institucijų kontrolė ir atsakomybė bei nuo ko labiausiai priklauso efektyvesnis įvairių prevencinių programų įgyvendinimas. Penkta klausimyno dalis sudaryta iš 2 dalių. Pirmoje pasirinkta ranginė skalė, galimi 5 respondento atsakymai „visai nepakankama“ koduojamas skaičiumi „-2“, o atsakymas „tikrai pakankama“ – „2“, atsakymas „nežinau“ – „0“ bei pateikiama 5 skirtingo lygmens institucijos. O antroje dalyje prevencijos efektyvumui įvertinti respondento prašoma įvardinti konkrečiai nurodant procentus.

Pagal klausimų pateikimo formą naudoti atvirojo, uždarojo tipo klausimai. Duomenų grupavimui naudotos nominalinė, ranginė ir intervalinės skalės. Gauti rezultatai užkoduoti ir apdoroti skaičiuoklių programa Microsoft Excel. Gautiems rezultatams įvertinti naudoti statistikos terminai parodyti 4 lentelėje.

4 lentelė

Ataskaitoje naudojami statistiniai rodikliai

Rodiklio žymėjimas	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio paaiškinimas
--------------------	----------------------	-----------------------

M	Vidurkis	Aritmetinis vidurkis – tai visų balų suma padalinta iš tų balų skaičiaus. Vidurkis padeda pavaizduoti tai, kas būdinga grupei.
Mo	Moda	Iš teksto ar kitokio matavimo dažniausiai gaunamas balas.

2.2.2. Apklausoje imties charakteristika

Anketa buvo išdalinta 26 Radviliškio rajono švietimo įstaigoms. Prieš dalinant anketa mokykloms buvo atliktas žvalgomasis anketavimas ir anketos kai kurie klausimai išimti bei papildyti naujais. Dalinant anketas buvo kreiptas dėmesys į mokyklos dydį ir pedagogų skaičių. Vidutiniškai vidurinėms mokykloms ir gimnazijoms buvo pateikta po 15 anketų, pagrindinėms ir jaunimo mokyklai po 10 anketų, mokykloms-darželiams 8 anketas. Iš viso buvo išdalinta 228 anketų iš kurių 199 (87 %) sugrįžo su respondentų atsakymais ir buvo apdorotos. Tyrime dalyvavo Radviliškio rajono švietimo įstaigų vadovai, pedagogai ir socialiniai darbuotojai. Respondentams, dalyvaujantiems tyrime, anketos dalintos atsitiktiniu būdu.

Apklausoje dalyvavo 199 respondentai. 5 ir 6 lentelėse pateikti duomenys apie respondentus, švietimo įstaigas ir iš kurių tiriamieji dalyvavo apklausoje.

5 lentelė

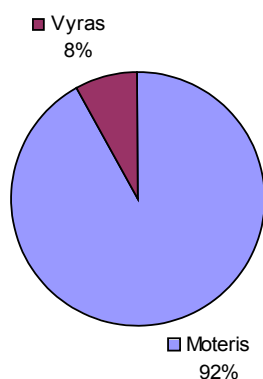
Informacija apie respondentus

Eil. Nr.	Informacija apie respondentus	Suma (respondentų pasirinkusių atitinkamą atsakymą skaičius)	Procentai
Lytis			
1	Vyras	16	8
2	Moteris	183	92
Pareigos			
1	Vadovas	15	8
2	Mokytojas	173	86
3	Socialinis darbuotojas	11	6
Respondentų skaičius pagal vietovę kurioje yra švietimo įstaiga			
1	Kaime	120	60
2	Mieste	79	40
Respondentų skaičius pagal švietimo įstaigos tipą			
2	Mokykla-darželis	10	5
3	Pagrindinė mokykla	92	46
4	Jaunimo mokykla	10	5
5	Vidurinė mokykla	59	30
6	Gimnazija	28	14
Amžius			
1	Iki 25 metų	7	4
2	Nuo 26 iki 35 metų	31	16
3	Nuo 36 iki 45 metų	67	33

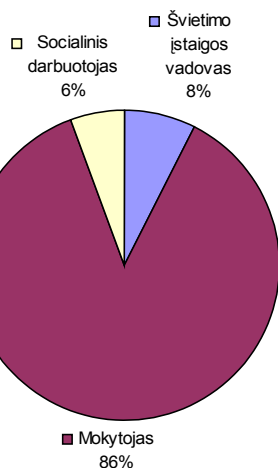
4	Nuo 46 iki 55 metų	71	35
5	Nuo 56 iki 65 metų	18	9
6	Virš 66 metų	5	3
Stažas			
1	Iki 4 metų	15	8
2	5-10 metų	26	13
3	11-20 metų	61	31
4	21-30 metų	66	32
5	31-40 metų	23	12
6	Virš 41 metų	8	4
Kvalifikacija			
1	Mokytojas	40	20
2	Vyresnysis mokytojas	103	52
3	Mokytojas metodininkas	54	27
4	Mokytojas ekspertas	2	1
Ar turi auklėjamąją klasę			
1	Auklėtojas	116	58
2	Neturi auklėjamąsias klases	83	42

Pagal 2007-2008 mokslo metų Radviliškio rajono švietimo skyriaus statistinius duomenis rajono švietimo įstaigose dirba 620 (85 %) moterų ir 103 (15 %) vyrai. Tyrime dalyvavo 183 moterys ir 16 vyrų (4 pav.).

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį. N=199

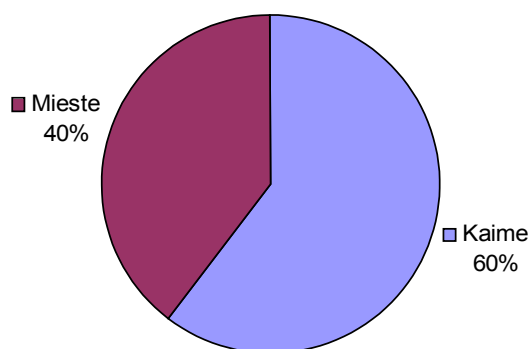
2007-2008 mokslo metais Radviliškio rajone dirba 723 pedagogai, iš jų 59 vadovai, 14 socialinių darbuotojų. Anonimine anketa apklausti 86 % pedagogų, 8 % vadovų ir 6 % socialinių darbuotojų. 5 pav. pavaizduota respondentų pasiskirstymas pagal specialybę.

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pareigas. N=199

Formuojant imtį buvo apklausti 26 rajono švietimo įstaigų pedagogai, socialiniai darbuotojai ir vadovai. 2007-2008 m. m. Švietimo skyriaus statistikos duomenimis kaime yra 21 (66 %), mieste – 11 (34 %) švietimo įstaigų. Apklausoje dalyvavo visos bendrojo lavinimo mokyklos: 19 (73 %) kaimo ir 7 (27 %), miesto, neformaliojo (ikimokyklinės ir papildomojo ugdymo) ugdymo įstaigos – nedalyvavo.

Tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal vietovę pavaizduotas 6 pav.

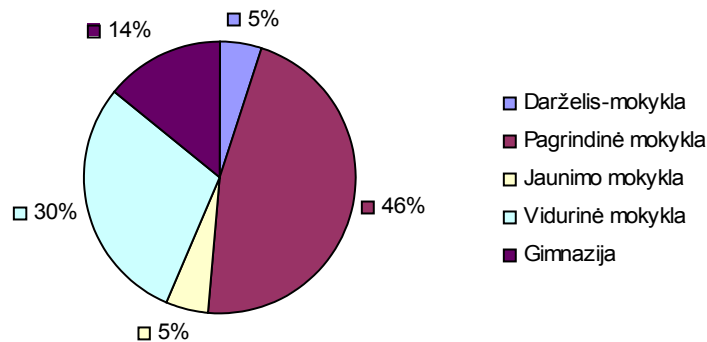

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vietovę. N=199

2007-2008 mokslo metais Radviliškio rajono švietimo įstaigų tinklą sudarė:

- 3 (9 %) gimnazijos;
- 5 (16 %) vidurinės mokyklos;
- 13 (41 %) pagrindinių mokyklų;
- 1 (3 %) jaunimo mokykla;
- 4 (13 %) mokyklos-darželiai;
- 4 (13 %) ikimokyklinės įstaigos;
- 2 (6 %) papildomojo ugdymo įstaigos;

Didžiausia pedagogų dalis dirba pagrindinėse mokyklose, mažiausia – jaunimo mokykloje.
7 pav. pateiktas respondentų pasiskirstymas pagal švietimo įstaigos tipą.

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal švietimo įstaigos tipą. N=199

Detalesnis respondentų pasiskirstymas pagal pareigas, lytį ir vietovę, švietimo įstaigoje, pateiktas 6 lentelėje.

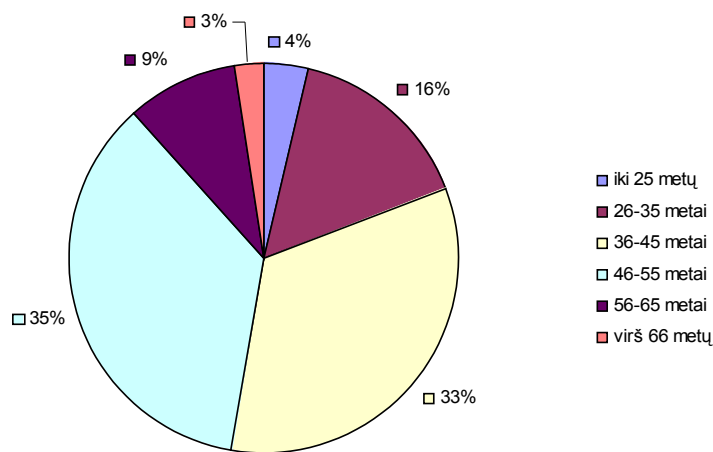
6 lentelė

Informacija apie respondentus švietimo įstaigoje

		Darželis- mokykla	Pagrindinė mokykla	Jaunimo mokykla	Vidurinė mokykla	Gimnazija	Iš viso
Respondentų pasiskirstymas pagal lytį							
Vyras	Suma	1	5	1	7	2	16
	%	0,5 %	2,5 %	0,5 %	3,5 %	1 %	8 %
Moteris	Suma	9	87	9	52	26	183
	%	4,5 %	43,5 %	4,5 %	26,5 %	13 %	92 %
Iš viso		10	92	10	59	28	199
%		5 %	46 %	5 %	30 %	14%	100,0%
Respondentų pasiskirstymas pagal pareigas							
Vadovas	Suma		9		6		15
	%		5 %		3 %		8 %
Mokytojas	Suma	10	79	9	49	26	173
	%	5 %	40 %	4 %	25 %	13 %	86 %
Socialinis darbuotojas	Suma		4	1	4	2	11
	%		2 %	1 %	2 %	1 %	6 %
Iš viso		10	92	10	59	28	199
%		5 %	46 %	5 %	30 %	14%	100,0%
Respondentų pasiskirstymas pagal vietovę							

Kaime	Suma		63		57		120
	%		32 %		28 %		60 %
Mieste	Suma	10	29	10	2	28	79
	%	5 %	14 %	5 %	2 %	14%	40 %
Iš viso		10	92	10	59	28	199
%		5 %	46 %	5 %	30 %	14%	100,0%

Respondentų amžiaus intervalas gana įvairus. Jauniausiajam respondentui 22, vyriausiajam – 70 metų. Respondentų amžiaus vidurkis 42 metai. Daugiausiai apklausoje dalyvavusių pedagogų nuo 46 iki 55 metų amžiaus. 8 pav. pateiktas pedagogų pasiskirstymas pagal metus. 2 (1 %) respondentai nenurodė savo amžiaus.

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes. N=197

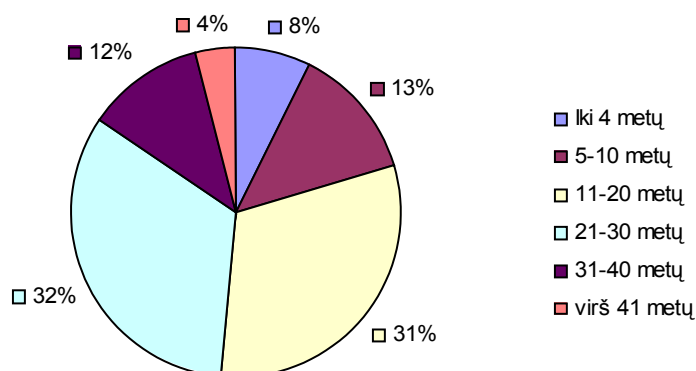
Radviliškio rajono švietimo įstaigose dirba plačios darbo stažo amplitudės respondentai (7 lentelė, 9 paveikslėlis). Didžiausią pedagoginį darbo stažą turintis respondentas – 44 metų, mažiausią dirbantis pirmus metus. Vidutinis pedagoginis darbo stažas 14 metų. Didžiausias apklausoje dalyvavusių respondentų amžius 10 – 14, 25 – 29 metų amžiaus.

7 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal pedagoginę darbo patirtį

	Respondentų skaičius	Procentai
virš 41 metų	8	4
31 - 40 metų	23	12
21 - 30 metų	66	32
11 - 20 metų	61	31

5 - 10 metų	26	13
iki 4 metų	15	8
Iš viso	199	100,0

9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pedagoginę darbo patirtį. N=199

Radviliškio rajono švietimo įstaigose dirba 59 vadovai (mokyklų direktoriai ir pavaduotojai). Apklausoje dalyvavo 15 (25 %) vadovų ir 11 (79 %) socialinių darbuotojų (iš 14 rajone dirbančių), Apklausoje dalyvavo 173 pedagogai iš kurių 116 (58 %) turi auklėjamąją klasę. Apklausoje dalyvavo pagrindinių ir vidurinių mokyklų vadovai bei visų švietimo įstaigų pagal tipus, kuriose yra, socialiniai darbuotojai. Detalesnis respondentų pasiskirstymas pagal specialybę, amžių, stažą, kvalifikaciją, vietovę pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė

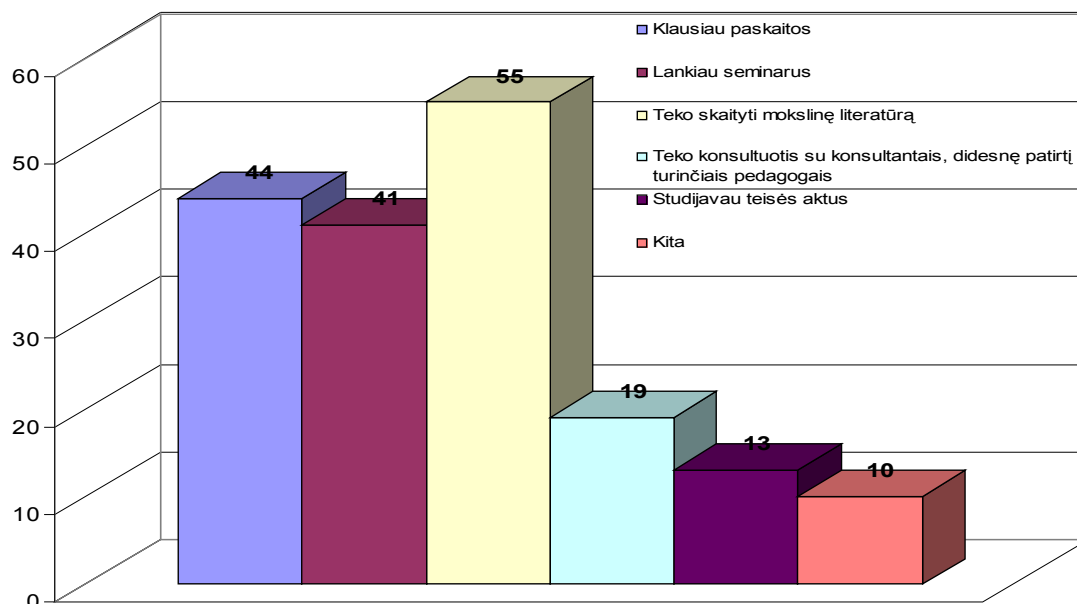
Radviliškio rajono švietimo įstaigų vadovų, socialinių darbuotojų ir pedagogų pasiskirstymas pagal demografinius rodiklius

Rodiklis		Vadovas	Mokytojas	Socialinis darbuotojas	Iš viso
Respondentų pasiskirstymas pagal lytį					
Vyras	Suma	4 (25 %)	12 (75 %)		16
	%	26 %	7 %		8 %
Moteris	Suma	11 (6 %)	161(88 %)	11 (6 %)	183
	%	74 %	93 %	6 %	92 %
Iš viso		15 (8 %)	173 (86 %)	11 (6 %)	199
Respondentų pasiskirstymas pagal vietovę					
Miestas	Suma	2 (3 %)	72 (91 %)	5 (6 %)	79
	%	13 %	42 %	45 %	38,1%

Kaimas	Suma	13 (11 %)	101 (84 %)	6 (5 %)	120
	%	87 %	58 %	55 %	61,9%
Iš viso		15 (8 %)	173 (86 %)	11 (6 %)	199
Respondentų pasiskirstymas pagal kvalifikaciją					
Mokytojas	Suma	1 (3 %)	32 (80 %)	7 (17 %)	40
	%	7 %	19 %	64 %	34,6%
Vyresnysis mokytojas	Suma	9 (9 %)	90 (87 %)	4 (4 %)	103
	%	60 %	52 %	36 %	14,3%
Mokytojas metodininkas	Suma	5 (9 %)	49 (91 %)		54
	%	33 %	28 %		11,5%
Mokytojas ekspertas	Suma		2 (100 %)		2
	%		1 %		3,9%
Iš viso		15 (8 %)	173 (86 %)	11 (6 %)	199
Respondentų pasiskirstymas pagal amžių					
Iki 25 metų	Suma		6 (86 %)	1 (14 %)	7
	%		4 %	10 %	1,5%
26 - 35 metai	Suma	1 (3 %)	26 (84 %)	4 (13 %)	31
	%	7 %	22,4%	36 %	20,3%
36 - 45 metai	Suma	3 (5 %)	60 (90 %)	4 (5 %)	67
	%	20 %	35 %	36 %	36,6%
46 - 55 metai	Suma	6 (9 %)	63 (89 %)	2 (2 %)	71
	%	40 %	36 %	18 %	3,9%
56 - 65 metai	Suma	5 (28 %)	13 (72 %)		18
	%	33 %	8 %		10,3%
virš 66 metų	Suma		5 (100,0%)		5
	%		3 %		0,5%
Iš viso		15 (8 %)	173 (86 %)	11 (6 %)	199
Respondentų pasiskirstymas pagal stažą					
iki 4 metų	Suma		12 (80 %)	3 (20 %)	15
	%		7 %	27 %	16,4%
5 - 10 metai	Suma	1(4 %)	21(81 %)	4 (15 %)	26
	%	7 %	12 %	36 %	16,4%
11 - 20 metai	Suma	1(2 %)	57(93 %)	3 (5 %)	61
	%	7 %	33 %	27 %	21,8%
21 - 30 metai	Suma	6(9 %)	60(91 %)		66
	%	40 %	35 %		14,5%
31 - 40 metai	Suma	6(26 %)	16 (70 %)	1 (4 %)	23
	%	40 %	9 %	9 %	16,4%
virš 41 metų	Suma	1(13 %)	7(87 %)		8
	%	7 %	4 %		3,6%
Iš viso		15 (8 %)	173 (86 %)	11 (6 %)	199

Pagal pateiktą imties charakteristiką galime tvirtinti, kad tyrimo imtis nenukrypstanti nuo faktinių socialinių – demografinių tendencijų Radviliškio rajono švietimo darbuotojų tarpe bei atliepanti tyrimo tikslus ir uždavinius.

Siekdami išsiaiškinti respondentų patirtį, žinias bei įgūdžius, kurie be abejonės, pasak Fullan (1982), turi įtaką pedagogų nuostatų kaitai (B. Jankūnaitė, 2004) bei novacijų diegimui, pateikėme klausimą, susijusi su respondentų patirtimi. Pedagogo veikloje svarbus nuolatinis kvalifikacijos kėlimas. Kvalifikacijos kėlimas paremtas individualia, pačių pedagogų iniciatyva bei atsakomybe. Radviliškio rajone veikia suaugusiųjų bei jaunimo neformaliojo ugdymo centras, organizuojantis kvalifikacijos tobulinimo renginius. Pagal kasmet atliekamas pedagogų apklausas, šio centro renginiai tenkina rajono pedagogų poreikius. Tai sąlyginai rodo ir 10 paveiksle diagramoje pateiktas respondentų pasirinkimas. 44 % respondentų nurodė, kad kvalifikaciją kelia klausydami paskaitų, 41 % lankydami seminarus, 55 % skaito literatūrą, 19 % - konsultuojasi su didesnę patirtį turinčiais pedagogais. Mažiausia dalis pedagogų 13 % studijavo teisės aktus ar užsiėmė kitokia kvalifikacijos kėlimo veikla.

10 pav. Kvalifikacijos kėlimas. N=199

Pedagoginį procesą būtina nuolat turtinti pažangiaisiais pasaulinės ugdymo metodikos pasiekimais. Laužydami tradicinės pamokos rėmus nauju kūrybiniu darbu, įveikdami sunkumus, mokytojas ir moksleivis keičiasi ir tobulėja. XXI amžiaus visuomenėje jiems reikia tapti kūrėjais ir informacijos vartotojais.

9 lentelė

Informacija apie respondentų kvalifikacijos kėlimo būdus

		Klausiai paskaitos	Lankiau seminarus	Teko skaityti mokslinę literatūrą	Teko konsultuotis su konsultantais, didesnę patirtį turinčiais pedagogais	Studijavau teisės aktus	Kita
Respondentų pasiskirstymas pagal lytį							
Vyras	Suma	4	6	6	1	4	1
	%	5 %	7 %	5 %	3 %	16 %	5 %
Moteris	Suma	84	76	104	36	21	19
	%	95 %	93 %	95 %	97 %	84 %	95 %
Iš viso		88	82	110	37	25	20
%		44 %	41 %	55 %	19 %	13 %	10 %
Respondentų pasiskirstymas pagal pareigas							
Vadovas	Suma	9	10	10		7	
	%	10 %	12 %	9 %		28 %	
Mokytojas	Suma	71	62	95	32	14	19
	%	81 %	76 %	86 %	86 %	56 %	95 %
Socialinis darbuotojas	Suma	8	10	5	5	4	1
	%	9 %	12 %	5 %	14 %	16 %	5 %
Iš viso		88	82	110	37	25	20
%		44 %	41 %	55 %	19 %	13 %	10 %
Respondentų pasiskirstymas pagal vietovę							
Kaime	Suma	54	51	69	22	15	10
	%	61 %	62 %	63 %	59 %	60 %	50 %
Mieste	Suma	34	31	41	15	10	10
	%	39 %	38 %	37 %	41 %	40 %	50 %
Iš viso		88	82	110	37	25	20
%		44 %	41 %	55 %	19 %	13 %	10 %
Respondentų turinčių auklėjamąją klasę pasiskirstymas							
Auklėtojas	Suma	50	43	66	24	8	11
	%	57 %	52 %	60 %	65 %	32 %	55 %
Neturintis auklėjamąsios klasės	Suma	38	39	44	13	17	9
	%	43 %	48 %	40 %	35 %	68 %	45 %
Iš viso		88	82	110	37	25	20
%		44 %	41 %	55 %	19 %	13 %	10 %
Respondentų pasiskirstymas pagal amžių							
Iki 25 metų	Suma	2	1	1	1		1
	%	2 %	1 %	1 %	3 %		5 %
26 - 35 metai	Suma	15	16	15	8	5	3
	%	17 %	20 %	14 %	22 %	20 %	15 %
36 - 45 metai	Suma	23	25	38	13	5	4
	%	26 %	30 %	35 %	35 %	20 %	20 %
46 - 55 metai	Suma	37	28	38	14	10	11
	%	42 %	34 %	35 %	38 %	40 %	55 %
56 - 65 metai	Suma	8	9	13	1	3	1
	%	9 %	11 %	12 %	3 %	12 %	5 %
virš 66 metų	Suma	3	2	4		1	
	%	3 %	2 %	4 %		4 %	
Iš viso		88	82	110	37	25	20
%		44 %	41 %	55 %	19 %	13 %	10 %
Respondentų pasiskirstymas pagal stažą							
iki 4 metų	Suma	6	7	5	3	2	1
	%	7 %	9 %	5 %	8 %	8 %	5 %

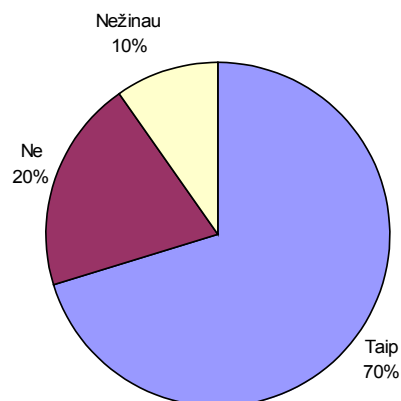

5 - 10 metai	Suma	11	15	9	9	4	3
	%	13 %	18 %	8 %	24 %	16 %	15 %
11 - 20 metai	Suma	26	24	36	11	4	4
	%	30 %	29 %	33 %	30 %	16 %	20 %
21 - 30 metai	Suma	28	21	38	12	9	9
	%	32 %	26 %	35 %	32 %	36 %	45 %
31 - 40 metai	Suma	13	11	15	2	5	3
	%	15 %	13 %	14 %	5 %	20 %	15 %
virš 41 metų	Suma	4	4	7		1	
	%	5 %	5 %	6 %		4 %	
Iš viso		88	82	110	37	25	20
%		44 %	41 %	55 %	19 %	13 %	10 %
Respondentų pasiskirstymas pagal švietimo įstaigos tipą							
Darželis - mokykla	Suma	6	1	3			3
	%	7 %	1 %	3 %			15 %
Pagrindinė mokykla	Suma	40	42	51	21	9	6
	%	45 %	51 %	46 %	57 %	36 %	30 %
Jaunimo mokykla	Suma	4	4	9	4	2	
	%	5 %	5 %	8 %	11 %	8 %	
Vidurinė mokykla	Suma	26	23	32	7	9	7
	%	30 %	28 %	29 %	19 %	36 %	35 %
Gimnazija	Suma	12	12	15	5	5	4
	%	14 %	15 %	14 %	14 %	20 %	20 %
Iš viso		88	82	110	37	25	20
%		44 %	41 %	55 %	19 %	13 %	10 %
Respondentų pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją							
Mokytojas	Suma	19	17	17	7	6	2
	%	22 %	21 %	15 %	19 %	24 %	10 %
Vyresnysis mokytojas	Suma	45	41	57	21	12	9
	%	51 %	50 %	52 %	57 %	48 %	45 %
Mokytojas metodininkas	Suma	22	23	35	8	7	9
	%	25 %	28 %	32 %	22 %	28 %	45 %
Mokytojas ekspertas	Suma	2	1	1	1		
	%	2 %	1 %	1 %	3 %		
Iš viso		88	82	110	37	25	20
%		44 %	41 %	55 %	19 %	13 %	10 %

Iš šių duomenų galime daryti išvadą, kad **daugelis švietimo įstaigos pedagogų yra gerai informuoti apie vykstančią prevencinę veiklą įstaigoje bei nemaža dalis iš jų patys nuolat kelia kvalifikaciją domėdamiesi šia veikla.**

Siekdami išsiaiškinti, iš kokių informacijos šaltinių (teisės aktų) respondentai dažniausiai gauna informacijos apie alkoholio prevencijos vykdomas programas, paprašėme jų atsakyti į klausimą – ar jie yra susipažinę su įstatymais ir kitais norminiais dokumentais, kurie reglamentuoja

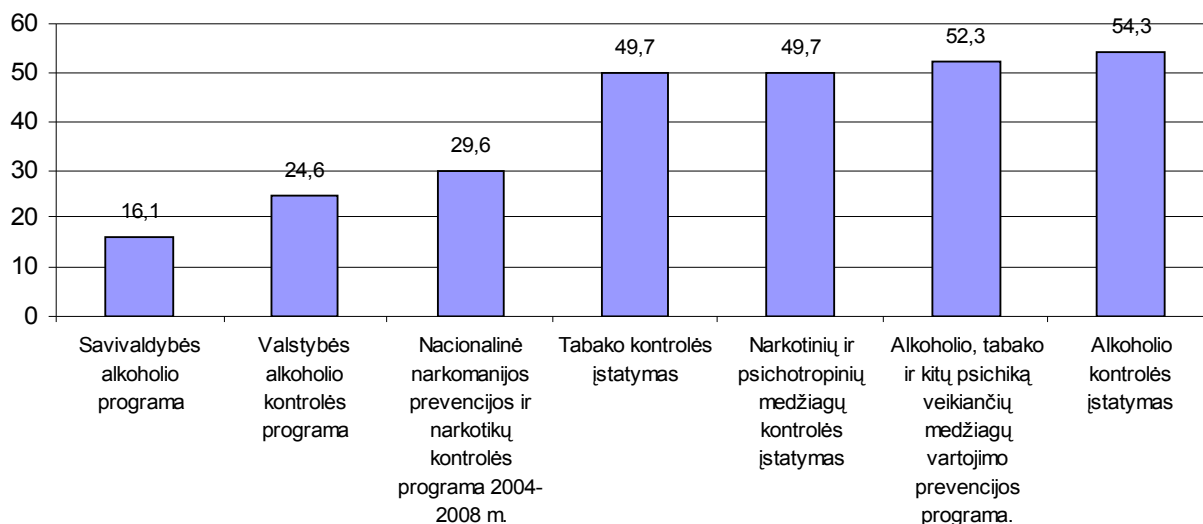
alkoholio prevencija ugdyimo įstaigose. 11 paveiksle matome, kad 70 % respondentų teigia susipažinę su įvairiais norminiais dokumentais.

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įvairių norminių dokumentų skaitymą. N=199

Iš šių 70 % respondentų: 54 % yra susipažinę su alkoholio kontrolės įstatymu, 52 % - alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programai, 50 % - narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymu bei tabako kontrolės įstatymu.

Mažiausiai, tik 16 % respondentų, paminėjo savivaldybės alkoholio prevencijos programą ir 25 % - valstybės alkoholio kontrolės programą.

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įvairių norminių dokumentų skaitymą. N=139

3. TYRIMO REZULTATAI

3.1. Valstybės ir savivaldos institucijų norminių dokumentų apibrėžiančių alkoholio prevencija švietimo įstaigose turinio analizės rezultatai

Atsižvelgiant į atliktus tyrimus (ESPAD, HBSC, Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu ir kt.) nurodoma, kad turi būti suformuluoti ir įgyvendinami veiksmų alkoholio atžvilgiu planai, programos. Tokie planai turi turėti aiškius tikslus, strategijas ir uždavinius.

Siekdami išsiaiškinti, alkoholio prevencijos programų vertę ir sąsajas su švietimo institucijomis, analizavome tris, skirtingo institucinio lygmens, programas:

1. Valstybės alkoholio kontrolės programa 1999–2011 metų;
2. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa;
3. Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės 2006-2010 metų programa

10 lentelėje pateiktas programų vertinimo protokolas.

10 lentelė

Alkoholio prevencijos programų vertinimo protokolas

Vertinimo sritis	Kriterijai	Vertinimo srities požymis	
		Nėra	Yra
Bendrosios nuostatos	Apibrėžti teisės aktai, kuriais vadovaujantis ir kuriuos įgyvendinant parašyta programa. Nurodoma programos apimtis.	1 (3)	2 (1, 2)
Situacijos analizė	Apibrėžiama dabartinė situacija, išskiriamos strateginės, prioritetinės, problematiškiausios sritys.	1 (3)	2 (1, 2)
Tikslai ir uždaviniai	Konkretūs, išmatuojami ir vykdomi, turint reikiamų išteklių ir laiko. Formuluojami aiškiai, glaustai, apibrėžiant pagrindinę programos idėją.	1 (3)	2 (1, 2)
Priemonės	Konkretus, realiai pasiekiamas priemonių sąrašas numatytiems uždaviniams pasiekti.		3 (1, 2, 3)
Vykdytojai	Nurodomos konkrečios institucijos ar asmenys atsakingi už tam tikros priemonės vykdymą		3 (1, 2, 3)

Terminai	Nurodomas terminas iki kada ar laiko intervalas per kurį turi būti įvykdyta priemonė		3 (1, 2, 3)
Lėšos	Pateikta lėšų sąmata reikalinga numatytoms priemonėms įgyvendinti. Pateikta informacija apie finansavimo šaltinius.	1 (3)	2 (1, 2)
Laukiami rezultatai	Nurodoma kas pasikeis, ko bus pasiekta		3 (1, 2, 3)
Administravimas ir kontrolė	Nurodoma kokios institucijos ir už ką yra atsakingos vykdant programos įgyvendinimo priežiūrą	2 (2, 3)	1 (1)
Vertinimo kriterijai	Nurodoma, kaip bus įvertinta, ar buvo įgyvendinta programa	3 (1, 2, 3)	

10 lentelėje pateiktas programų skaičius, kuriose yra nurodytos vertinimo srities kriterijaus požymis bei kokiose programose (nurodyta skliausteliuose) šis požymis rastas.

Programų kodai:

„1“ – Valstybės alkoholio kontrolės programa 1999–2011 metų;

„2“ – Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa;

„3“ – Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės 2006-2010 metų programa.

Bendrosios nuostatos

Valstybės alkoholio kontrolės programos bendrosiose nuostatuose yra numatomos atsakingos už programos vykdymą valstybės institucijos, programos trukmė, nusakoma kokiais įstatymais remiantis yra parengta programa bei numatyta programos strategija.

Švietimo ir mokslo ministerijos paruoštos programos „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa“ bendrosiose nuostatose nusakoma programos paskirtis, programos pritaikymas, kokiais principais remiantis bus vykdoma programa, bei kokiais teisės aktais remiantis programa yra parengta.

Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės programoje šios dalies nėra.

Abi programos parengtos remiantis skirtingais teisės aktais. Nors „Valstybės alkoholio kontrolės programa“ ir įpareigoja Švietimo ir mokslo ministeriją įgyvendinti ugdymo institucijose ministerijos aprobuotą ir visoms mokykloms pateiktą „Alkoholio ir narkotikų prevencijos programą“, ši ministerija rengdama savo programą šia programa nesivadovauja.

Situacijos analizė

Vadybos teorijose, kalbant apie planavimą, (R. Jucevičius, P. Jucevičienė, B. Janiūnaitė, G. Cibulskas, R. Želvys, V. Būdienė, A. Zabulionis, 2003) yra išskiriamas toks labai svarbus veiksnys, kaip situacijos analizė. Tinkamai išanalizavus situaciją, tai visuomenės grupei kuriai planuojama veikla, galima parinkti efektyvesnes priemones, bei numatyti tikslesnį priemonių strategijos įgyvendinimą.

Valstybės alkoholio kontrolės programoje situacija apžvelgiama plačiai: yra pateikiamas išgeriamo alkoholio kiekis per metus, apžvelgiamas mirtingumas nuo alkoholio, savižudybių priklausomybė nuo alkoholio, kaip didėja sergančiųjų narkologinėmis ligomis, kaip alkoholis įtakoja suaugusiųjų ir nepilnamečių nusikalstamumą, pateikiami tyrimų duomenys kaip mažėja mirtingumas kai mažėja alkoholio suvartojimas, konstatuojamas faktas, kad Lietuvos jaunimas alkoholį pradeda vartoti labai anksti, pateikiama kitų valstybių patirtis bei numatoma parengti alkoholio vartojimo, gamybos, importo, prekybos bei eksporto apskaitos tvarką ir metodiką, atlikti alkoholio žalos sveikatai ir šalies ekonomikai tyrimus bei analizę.

Švietimo ir Mokslo ministerijos programoje „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa“ pateiktoje situacijos analizėje yra apsiribojama tik ESPAD projekto atliktais tyrimais apie mokinių alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimą, pateikiami skaičiai koks procentas Lietuvos mokinių vartoja alkoholį, tabaką ir kitas psichiką veikiančias medžiagas. Taip pat pateikiami duomenys apie Lietuvoje atlikta gyventojų žalingų įpročių tyrimą.

Radviliškio rajono savivaldybės parengtoje programoje, situacija Radviliškio rajone nėra apžvelgiama, nepateikiami jokie duomenys apie atliktus tyrimus ar padėtį rajone.

Tikslai ir uždaviniai

Tiek „Valstybės alkoholio kontrolės programa“ tiek ir Švietimo ir Mokslo ministerijos programa turi aiškius konkrečiai suformuluotus tikslus ir uždavinius. Vienas iš Valstybės programos uždavinių gali būti siejamas su Švietimo ir mokslo ministerijos programos iškeltu tikslu, tačiau nėra dermės tarp kitų Valstybės programos numatytų uždavinių ir Švietimo ir mokslo ministerijos programoje numatytų tikslų. Pavyzdžiui Valstybės programoje numatytas visų valstybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir visos visuomenės bendradarbiavimas ugdant įprotį blaiviai gyventi, tačiau švietimo ir mokslo ministerijos programoje šio uždavinio pasigendama.

Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio programoje aiškus tikslas nėra išskirtas, bet iš turinio matome kad ši programa remiasi prieš tai pateiktų programų tikslais.

Priemonės

Visuose trijuose programose yra numatomos priemonės, kaip ir kada bus įgyvendinama alkoholio kontrolės prevencija, bei kas jas įgyvendins.

11 lentelė

Priemonės

Numatytų priemonių suskirstymas į kategorijas	Valstybės alkoholio kontrolės programa	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės 2006 – 2010 m. programa
Dokumentų parengimas	30 %	0	18 %
Tyrimų ir analizės atlikimas	30 %	0	6 %
Kvalifikacijos kėlimas	11 %	0	18 %
Mokymas ir švietimas	7 %	100 %	24 %
Naujų institucijų įsteigimas	9 %	0	0
Leidinių leidyba	4 %	0	0
Renginiai	4 %	0	29 %
Pagalbos teikimas	4 %	0	0
Priemonių įsigijimas	2 %	0	6 %

Tik 2 (12 %) priemonės (mokymo ir priemonių įsigijimo kategorijos) numatytų Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės 2006–2010 m. programoje nesusijusios su ugdymo įstaigomis. Švietimo ir mokslo paruoštoje programoje visos priemonės (100 %) susijusios su ugdymo įstaigomis, o Valstybinėje alkoholio kontrolės programoje 16 % priemonių siejasi su ugdymo įstaigomis. Visų šių priemonių vykdytojas – Švietimo ir mokslo ministerija.

Galime daryti išvadą, kad tiek Švietimo ir mokslo ministerija, tiek Radviliškio rajono savivaldybė visą atsakomybę už savo institucijų paruoštų programų įgyvendinimą perkelia ugdymo įstaigų bendruomenės nariams apeidamos tam tikras institucijas esančias tarp ugdymo įstaigos ir Švietimo ir mokslo ministerijos bei ugdymo įstaigos ir savivaldybės.

Analizuojant Radviliškio rajono savivaldybės programoje pateiktas priemones, vadovaujantis vadybos teorijomis, galima teigti, kad 60 % priemonės nekonkrečios, labiau orientuotos 5 tikslus ir nesietinos su aukštesnių institucijų lygmenų programomis.

Atsižvelgiant į atliktus tyrimus (ESPAD, HBSC, Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu ir kt.) didesnė dalis priemonių turi būti paremtos iniciatyvomis, atlikti kuo daugiau ataskaitų visuomenei, numatyti šių priemonių koordinavimo mechanizmai bei strategijos. Tyrimo „Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu“ išvadose konkrečiai nurodytos rekomendacijos tyrimams, informacijos sklaidai, švietimui ir visuomenei. Tačiau nagrinėjant pasirinktas programas nepastebimas šių rekomendacijų ir pasirinktų priemonių sąryšis.

Kad veikla švietimo įstaigose būtų efektyvesnė, reikėtų atkreipti dėmesį į nevyriausybinių organizacijų, verslo įmonių ir kitų organizacijų bendradarbiavimą ir paramą, stiprinti savivaldos institucijų veiklą (ESPAD), tačiau nagrinėtose programose pasigendama šių tyrimų rekomendacijų pritaikymo konkrečioms priemonėms.

Vykdytojai

Visos trys programos turi numatytus programos vykdytojus (12 lentelė), kiekvienai priemonei vykdyti.

12 lentelė

Programų vykdytojai

Valstybės alkoholio kontrolės programa	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės 2006 – 2010 m. programa
Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės	Ikimokyklinių grupių pedagogai	Savivaldybės administracijos Švietimo skyrius
Finansų ministerija	Priešmokyklinių grupių pedagogai	Savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius
Sveikatos apsaugos ministerija	Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai	Radviliškio rajono Sporto centras
Vidaus reikalų ministerija	Klasių auklėtojai	Suaugusiųjų mokymo centras
Švietimo ir mokslo ministerija	Psichologai	Psichikos sveikatos centras
Ūkio ministerija	Socialiniai pedagogai	Pedagoginė psichologinė tarnyba
Žemės ūkio ministerija	Sveikatos priežiūros specialistai	Radviliškio rajono policijos komisariatas
Socialinė apsaugos ir darbo ministerija	Kiti specialistai įgiję atitinkamą kvalifikaciją	Seniūnai
Valstybinė tabako ir alkoholio tarnyba		Bendruomenių pirmininkai
Apskričių viršininkų administracijos		Bendruomenės sveikatos taryba
Savivaldos institucijos		Nevyriausybines organizacijas
Nevyriausybines organizacijas		Ugdymo įstaigas
Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija		Mokyklų visuomenės sveikatos priežiūros specialistai
Kauno technologijos universitetas		Ugdymo įstaigų vadovai
		Mokyklų tarybos
		Klasių auklėtojai

Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programoje visų priemonių vykdytojai yra ugdymo įstaigų bendruomenės nariai, o Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės 2006 – 2010 m. programoje 60 % priemonių numatyta vykdyti ugdymo įstaigoms.

Valstybinėje alkoholio kontrolės programoje numatytos priemonės nors ir siejamos su ugdymo įstaigomis bet jų vykdytojai numatoma Švietimo ir mokslo ministerija.

Nagrinėjant programas pastebimas menkas tarpinstitucinių organizacijų bendradarbiavimas įgyvendinant priemones. Daugelis priemonių turi būti įgyvendinama

mokytojo ar kito švietimo bendruomenės nario apeinant ugdymo įstaigos vadovą ar tarpinę instituciją.

Terminai

Visos programos turi savo vyksmo terminus. Valstybės Alkoholio kontrolės programa numatyta nuo 1999 iki 2011 m., šioje programoje uždavinių atlikimo terminai numatyti, pusmečiui, metams, keturiems metams, dešimčiai ir vienuolikai metų. Švietimo ir Mokslo ministerijos „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa“ terminais neapsiriboja, ji vykdoma pastoviai. „Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio programos įgyvendinimo 2006 – 2010 metų programa“ numatomas 2006 – 2010 metams

13 lentelė

Programų terminai numatyti konkrečioms priemonėms

Numatyti priemonių vykdymo terminai	Valstybės alkoholio kontrolės programa	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės 2006 – 2010 m. programa
6 mėn.	20 (36 %)	0	0
1 metai	0	0	4 (23 %)
2 metams	4 (7 %)	0	1 (6%)
3 metams	3 (5 %)	0	0
5 metams	2 (4%)	0	2 (12 %)
10 metų	2 (4 %)	0	0
11 metų	7 (12 %)	0	0
12 metų	18 (32 %)	0	0
Nuolat arba pastoviai	0	100 %	10 (59 %)

Priemonių vykdymo terminai yra numatyti metams, keturiems metams ir visos programos laikotarpiui. Šioje programoje didesnis priemonių skaičius 59 % numatomas nuolat vykdyti, galime daryti išvadą, kad šių priemonių įgyvendinimo terminai nėra konkrečiai suplanuoti, jiems trūksta konkretumo.

Lėšos

Atsižvelgiant į atliktus tyrimus (ESPAD, HBSC, Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu ir kt.) nurodoma, kad visuose poveikio lygiuose turi būti sukurti ir tinkamai finansuojami alkoholio politikos koordinavimo mechanizmai ir pagrindinės kryptys.

Valstybės alkoholio kontrolės programa turi viso programos laikotarpio sąmatą. Programos įgyvendinimo sąmata nėra numatyta Švietimo ir Mokslo ministerijos programoje, bei Radviliškio rajono savivaldybės programoje. Tačiau Švietimo ir mokslo ministerijos paruoštoje programoje nurodoma, kad programa įgyvendinama iš valstybės, ir savivaldybės biudžetų nors Radviliškio

rajono savivaldybės programoje šios lėšos nenumatytos bei žemesnio lygmens institucija negali numatyti ar planuoti aukštesnės institucijos lėšų šiuo atveju valstybės lėšų..

Analizuojant Valstybės alkoholio kontrolės programą pastebėta, kad **daugiausiai lėšų skirta kitoms išlaidoms bei darbo užmokesčiui**. Visos lėšos numatomos iš Valstybinio sveikatos fondo bei savivaldybių sveikatos fondų, nors Radviliškio rajono savivaldybės programoje šios lėšos nenumatytos. **Trūksta dermės tarp Valstybės ir savivaldybės programų finansavimo srityje.**

Laukiami rezultatai

Laukiami rezultatai nurodomi visuose trijose programose Valstybės alkoholio kontrolės programoje nurodomi konkretus rodiklis t.y. kaip procenteliai pasikeis esama situacija. Analizuojant artimuosius tikslus pasigendama konkretumo. Švietimo ir mokslo ministerijos paruoštoje programoje laukiamas rezultatas siejamas su mokinių žiniomis, pasiekimais, gebėjimais bei vertybinėmis nuostatomis. Trūksta konkretumo savivaldybės programoje, galima daryti išvadą, kad **programų sudarytojai gali tik numanyti kaip pasikeis esama situacija neįvertindami jos jokiais pasiekiamumo matais ar rodikliais.**

Administravimas ir kontrolė

Švietimo ir mokslo ministerija savo programoje priemonių įgyvendinimą ir vykdymą numato ugdymo įstaigos bendruomenės nariams taip pat šios programos įgyvendinimą koordinuoti turi mokyklos direktoriaus pavaduotojas. Savivaldybės programoje administravimo ir kontrolės vykdytojų nenumatyta. Valstybės programoje nurodomos numatytų tikslų patikrinimo priemonės (informacijos šaltiniai) bei nurodomos prielaidos ir rizika.

Nenumatytas kontrolės ir administravimo mechanizmas negali užtikrinti tinkamo ir kokybiško ministerijos ir savivaldybės programų įgyvendinimo.

Savaime suprantama, jog gerai parašyta programa negali garantuoti, kad joje numatyti tikslai, uždaviniai, priemonės bei bendras programos strategijos pasirinkimas bus sėkmingai įgyvendintas. Tačiau praktika rodo, jog siekiant programos įgyvendinimo kokybiškumo, gerų rezultatų, ypatingas dėmesys turi būti atkreiptas į konkrečių priemonių identifikavimą, bei pastovų rezultatų pasitikrinimą. Akcentuotina, kad **pagrindinė nagrinėtų programų problema ta, kad nenumatytas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, nėra dermės tarp skirtingų lygmenų paruoštų programų priemonių bei trūksta priemonių konkretumo ir efektyvumo. Be abejo, programų kūrėjai rasti sąsajas tarp aukštesnės instancijos programų, jei gerai būtų susipažinę su šių institucijų norminiais dokumentais bei atlikę išsamią tos visuomenės dalies, kuriai skirta programa situacijos analizę.**

3.2. Radviliškio rajono švietimo įstaigų vadovų, pedagogų ir socialinių darbuotojų apklausos rezultatai

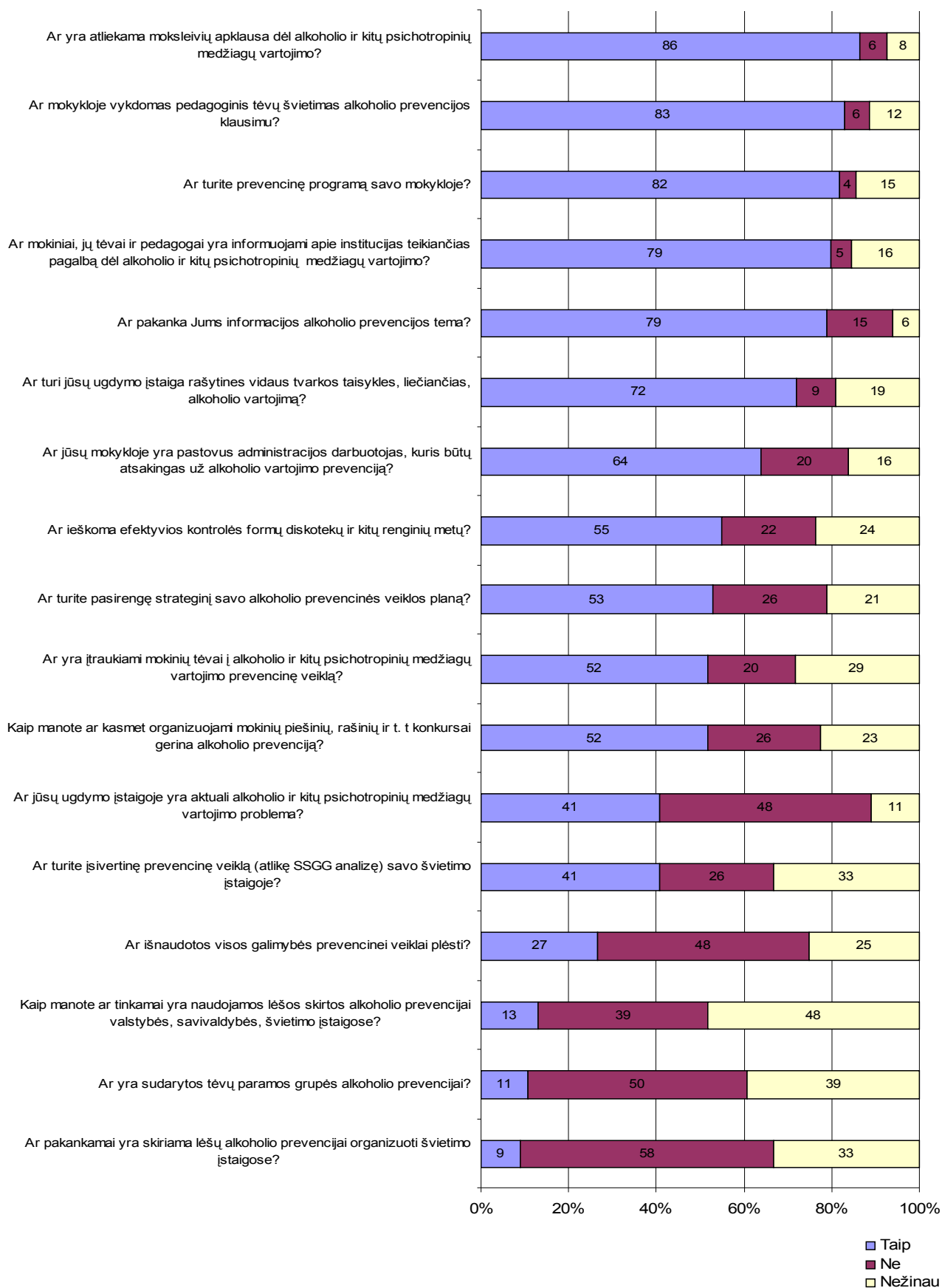
Alkoholio ir kitų žalingų įpročių prevencija yra gerai žinoma švietimo įstaigose. Eile metų vyksta įvairūs renginiai, konkursai, stovyklos susijusios su įvairia prevencine veikla. Į švietimo įstaigų metinius veiklos bei strateginius planus įtraukiamos priemonės susijusios su prevencinės veiklos organizavimu, organizuojamos konferencijos, mokymai, kuriami įvairūs klubai, organizuojama popamokinė veikla.

3.2.1. Vykdomos veiklos švietimo įstaigose vertinimo rezultatai

Kadangi didžioji dalis Radviliškio rajono pedagogų yra dalyvavusi įvairioje kvalifikacijos kėlimo veikloje susijusioje su alkoholio prevencija bei susipažinusi su pagrindiniais norminiais dokumentais (įstatymais ir programomis), domėjomės kaip organizuojama ir planuojama veikla susijusi su alkoholio prevencijos įgyvendinimu švietimo įstaigose. Tiriamieji nurodė (13 pav.), kad švietimo įstaigose **dažniausiai atliekamos įvairios mokinių apklausos, vykdomas pedagoginis tėvų švietimas, mokyklos turi paruoštas alkoholio prevencijos programas.** Respondentų nuomone **per mažai lėšų yra skiriamas alkoholio prevencijai organizuoti švietimo įstaigose, šios lėšos nėra tinkamai naudojamos bei trūksta tėvų paramos grupių organizuoti šiai veiklai.**

Norėdami detaliau išsiaiškinti respondentų nuomonę apie vykdomą veiklą švietimo įstaigose jau minėtą visos veiklos sąrašą suskirstėme į atskirus blokus. Šie blokai apibrėžia respondentų nuomonę apie švietimo įstaigos planavimą, bendravimą ir bendradarbiavimą su tėvais, vykdomos veiklos efektyvumą.

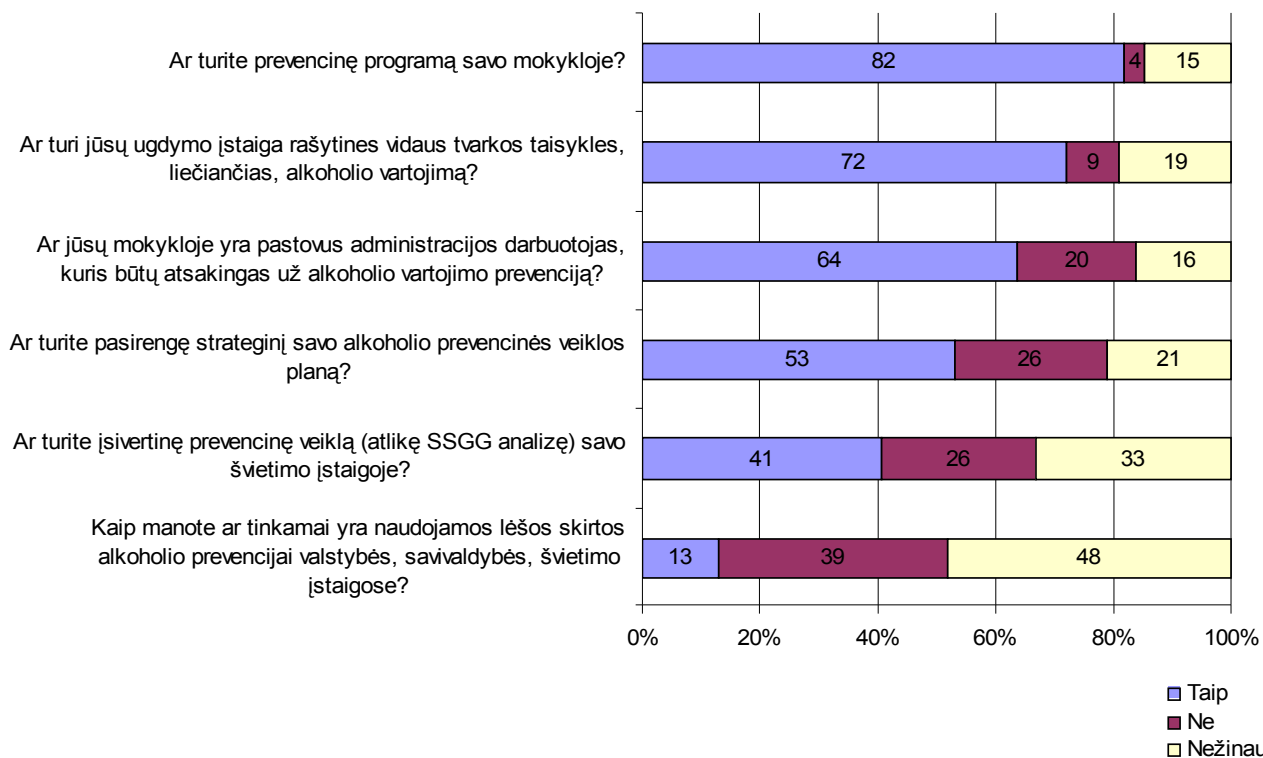
Kalbant apie švietimo įstaigos alkoholio prevencijos organizavimą ir planavimą dauguma tiriamųjų (14 pav.) nurodė, **kad praktiškai visos švietimo įstaigos turi savo mokyklos alkoholio prevencinę programą ir rašytines vidaus tvarkos taisykles liečiančias alkoholio vartojimą, ir kad turi pastovų administracijos darbuotoją, kuris yra tiesiogiai atsakingas už alkoholio prevenciją jų švietimo įstaigoje.**

13 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant švietimo įstaigose vykdomą veiklą. N=199

Pastaba. Reitingas prasideda nuo dažniausiai esančios veiklos švietimo įstaigoje, t. y. atsakymo – „taip“.

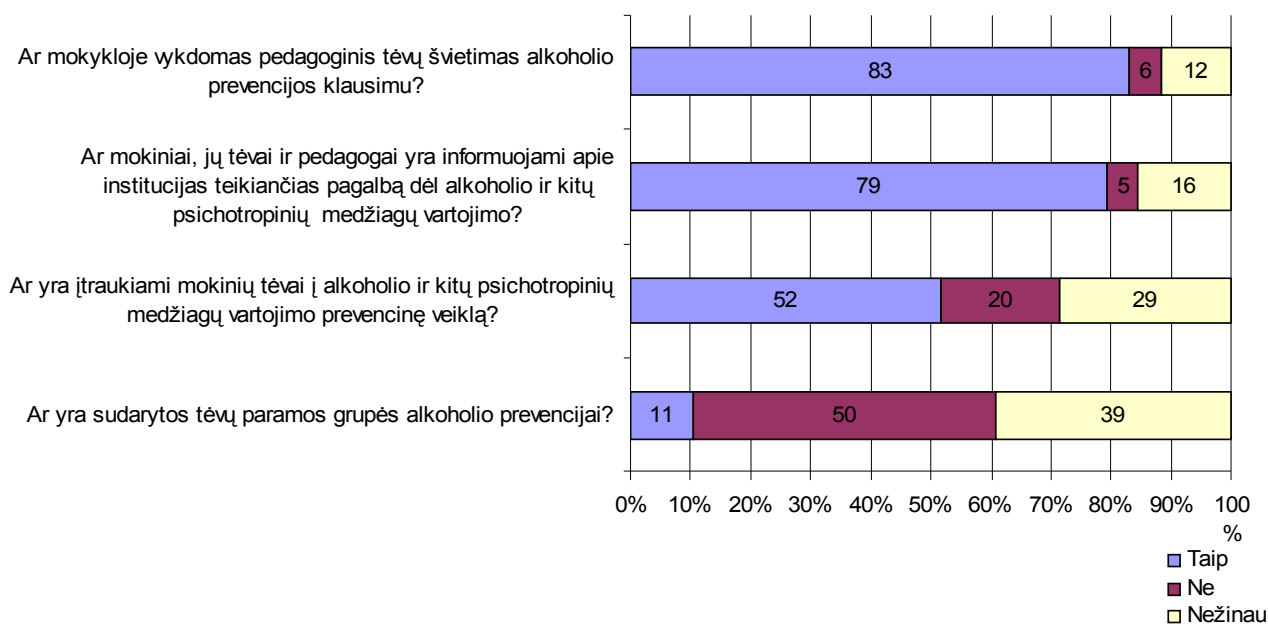
Vadybos teorijose, kalbant apie strateginį planavimą, (R. Jucevičius, P. Jucevičienė, B. Janiūnaitė, G. Cibulskas, R. Želvys, V. Būdienė, A. Zabulionis, 2003) yra išskiriamas toks labai svarbus veiksnys, kaip biudžeto numatymas bei tinkamas lėšų panaudojimas. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų mano, **kad lėšos skirtos alkoholio prevencijai visuose lygmenyse yra naudojamos netinkamai.**

14 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant švietimo įstaigos planavimą
N=199

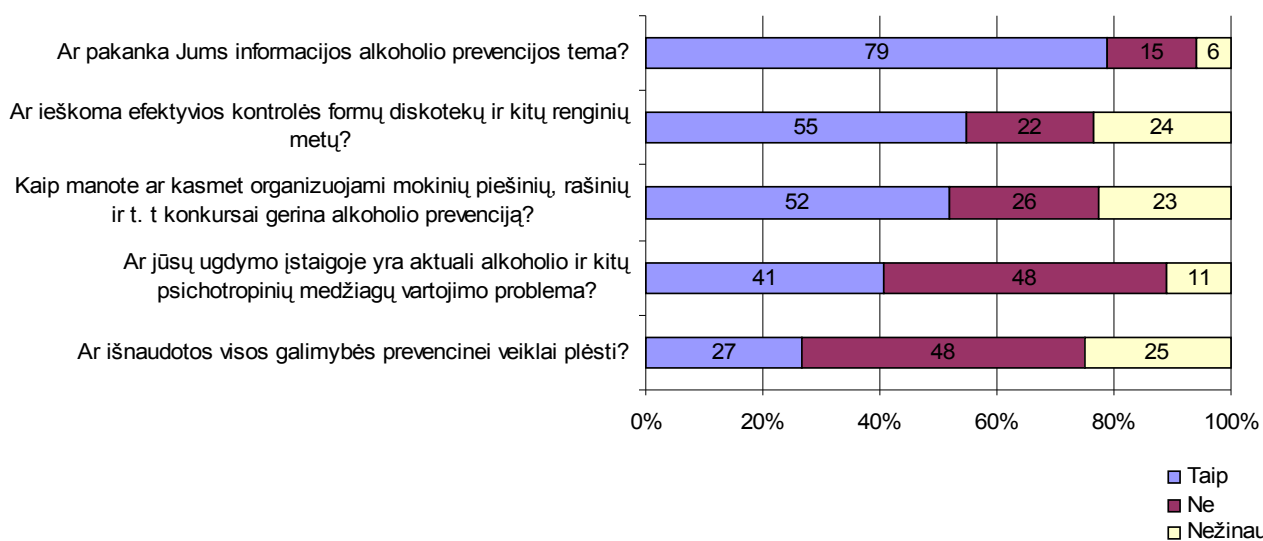
15 pav. pateiktas respondentų nurodytas nuomonių reitingas susijęs su švietimo įstaigos veiklos planavimu.

Nusakant bendravimą ir bendradarbiavimą švietimo įstaigos su tėvais (16 pav.) respondentai mini, kad **mokyklose yra vykdomas pedagoginis tėvų švietimas alkoholio prevencijos klausimu, ir kad mokiniai, jų tėvai ir patys pedagogai yra informuojami apie institucijas teikiančias pagalbą dėl alkoholio vartojimo problemų.** Taip pat respondentai įvardija ir tai, kad **švietimo įstaigose nėra tėvų paramos grupių alkoholio prevencijai vykdyti, bei permažai į alkoholio prevencinę veiklą įtraukiami mokinių tėvai.**

15 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant bendravimą ir bendradarbiavimą su tėvais. N=199

Respondentai pareikšdami savo nuomonę apie švietimo įstaigose vykdomos alkoholio prevencinės veiklos efektyvumą, nurodė, kad jie turi pakankamai informacijos alkoholio prevencijos tema, daugiau nei pusė respondentų nurodo, kad mokyklose yra ieškoma alkoholio prevencijos efektyvesnės kontrolės formų. Pedagogų nuomonė apie kasmet organizuojamus piešinių, rašinių ir kitus konkursus alkoholio prevencijos tema išsiskyrė į dvi nuomones. Vieni mano, kad tai yra efektyvi priemonė ir gerina alkoholio prevenciją (41 %), kiti, kad tokia priemonė neduoda jokie efektyvumo alkoholio prevencijos gerinime (48 %). Tai pat apklaustieji pedagogai mano, kad dar ne visos galimybės yra išnaudojamos plečiant prevencinę veiklą.

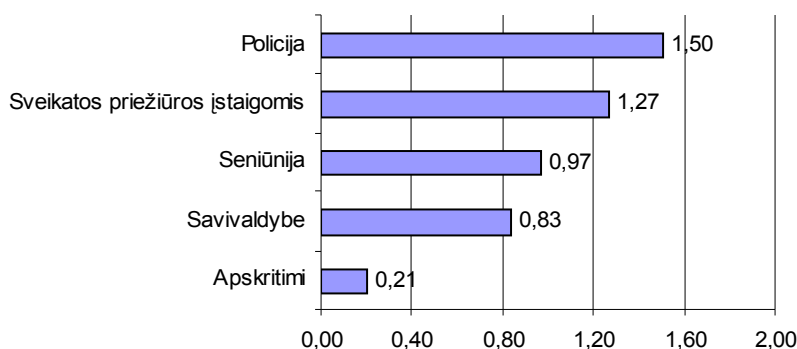
16 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant švietimo įstaigos vykdomos alkoholio prevencinės veiklos efektyvumą. N=199

3.2.2. Švietimo įstaigų bendradarbiavimo su įvairiomis institucijomis vertinimo rezultatai

Aiškindamiesi su kokiomis valstybinėmis institucijomis bendradarbiauja švietimo įstaigos išskyrėme du blokus: tai regioninės ir vietos savivaldos institucijos bei respublikinės valstybės institucijos.

Didžioji dalis respondentų nurodo, **kad vykdant alkoholio prevencija yra bendradarbiaujama su policija ir sveikatos priežiūros įstaigomis ir mažiausiai yra bendradarbiaujama su apskritimi.**

Su kokiomis regioninėmis valstybės institucijomis yra bendraujama vykdant prevenciją?

17 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant švietimo įstaigos bendradarbiavimą su regioninėmis institucijomis. N=199

Nors respondentai ir nurodė, kad mažiausiai yra bendradarbiaujama su apskritimi, bet dažniausiai respondentų pasirinktas, kaip matome iš 13 lentelės, atsakymas buvo „nežinau“ (Moda – 0).

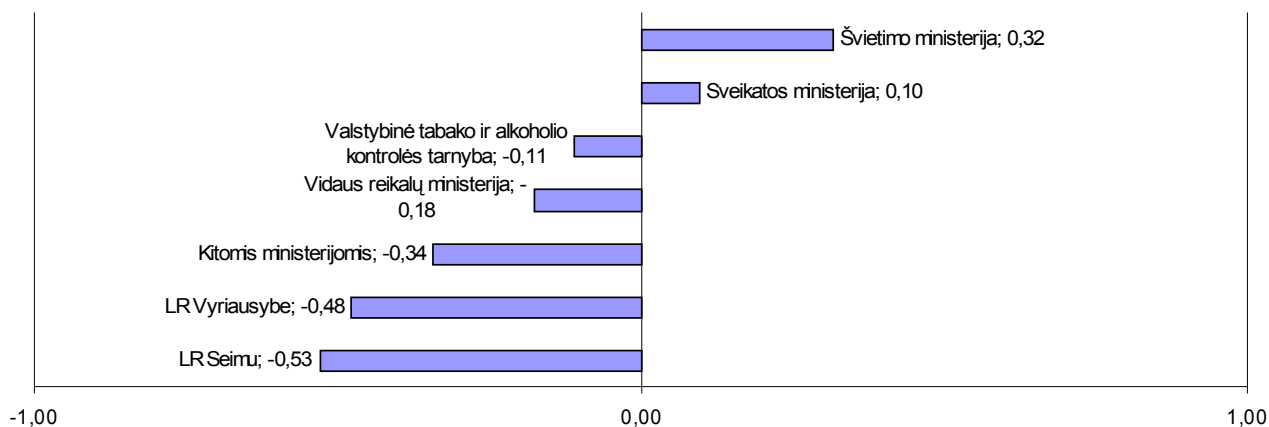
14 lentelė

Švietimo įstaigos bendradarbiavimo su regioninėmis institucijomis, rezultatai

Institucijos	Vidurkis	Moda
Apskritimi	0,21	0
Savivaldybe	0,83	1
Seniūnija	0,97	2
Sveikatos priežiūros įstaigomis	1,27	2
Policija	1,50	2

Pastaba. Moda: -2 – visai nebendradarbiaujama, -1 – lyg ir nebendradarbiaujama, 0 – nežinau, 1 – lyg ir bendradarbiaujama, 2 – tikrai bendradarbiaujama.

Aiškinantis su kokiomis respublikinėmis valstybės institucijomis yra bendradarbiaujama vykdant alkoholio prevenciją respondentai nurodo (18 pav.), kad švietimo įstaigos bendradarbiauja su Švietimo ir mokslo ministerija bei Sveikatos apsaugos ministerija ir kad visai nebendradarbiauja su LR Seimu bei LR Vyriausybe bei kitomis ministerijomis.

18 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant švietimo įstaigos bendradarbiavimą su šalies institucijomis. N=199

Kadangi kaip matome iš 15 lentelės dažniausiai buvo pasirenkamas atsakymas „nežinau“ (Moda – 0) , galime daryti išvadą, kad pedagogai neturi informacijos apie bendradarbiavimą su respublikinėmis valstybės institucijomis arba nežino ar toks bendradarbiavimas iš vis vyksta..

15 lentelė

Švietimo įstaigos bendradarbiavimo su respublikinėmis valstybės institucijomis, rezultatai

Institucijos	Vidurkis	Moda
LR Seimu	-0,53	0
LR Vyriausybė	-0,48	0
Kitomis ministerijomis	-0,34	0
Vidaus reikalų ministerija	-0,18	0
Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba	-0,11	0
Sveikatos ministerija	0,10	0
Švietimo ministerija	0,32	0

Pastaba. Moda: -2 – visai nebendradarbiaujama, -1 – lyg ir nebendradarbiaujama, 0 – nežinau, 1 – lyg ir bendradarbiaujama, 2 – tikrai bendradarbiaujama.

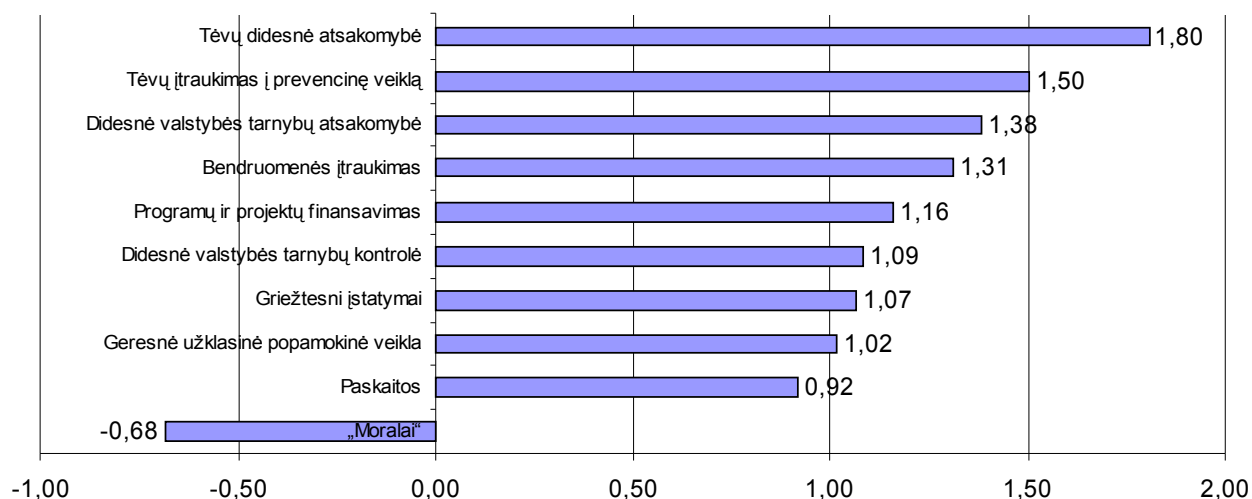
3.2.3. Alkoholio prevencijos priemonių efektyvumo vertinimo rezultatai

Norėdami detaliau išsiaiškinti pedagogų, vadovų bei socialinių darbuotojų nuomonę apie tai kokios priemonės padėtų stiprinti alkoholio prevenciją švietimo įstaigose išskyrėme atskirą bloką klausimų.

Daugelis apklaustųjų mano, kad stiprinti alkoholio prevenciją švietimo įstaigose **daugiausiai padėtų didesnė tėvų atsakomybė bei jų įtraukimas į prevencinę veiklą, bei didesnė valstybės tarnybų atsakomybė, mažiausiai padėtų pakaitos apie alkoholio žalą ir geresnė užklausinė popamokinė veikla, o iš vis jokios įtakos neturėtų „Moralai“.**

P. Anderson, B. Baumberg (2006) Ataskaitoje Europos Komisijai bei L. Vaitiekūnaitė (2007) straipsnyje „Tėvų įtraukimas į prevenciją – pagrindinis dėmesys ir lėšos“ teigia, kad didelį efektą duoda alkoholio prevencijai tėvų ir bendruomenės įtraukimas į prevencinę veiklą, bet pedagogai tėvų įtraukimą pastato į antrą vietą, o bendruomenės įtraukimą prevencinę veiklą tik į ketvirtą vietą pagal priemonių reitingą.

19 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant alkoholio priemonių efektyvumą.
N=199

Kaip matome iš 16 lentelės pedagogai mano, kad efektyviausia priemonė (Moda – 2), didesnė tėvų atsakomybė, nors dažnai rinkosi ir tokias priemones kaip tėvų įtraukimas į prevencinę veiklą (Moda – 2), didesnę valstybės tarnybų atsakomybę (Moda – 2), bendruomenės įtraukimas į prevencinę veiklą (Moda – 2), programų ir projektų finansavimas (Moda – 2), didesnė valstybės tarnybų kontrolė (Moda – 2), griežtesni įstatymai (Moda – 2), geresnė užklausinė veikla (Moda – 2).

16 lentelė

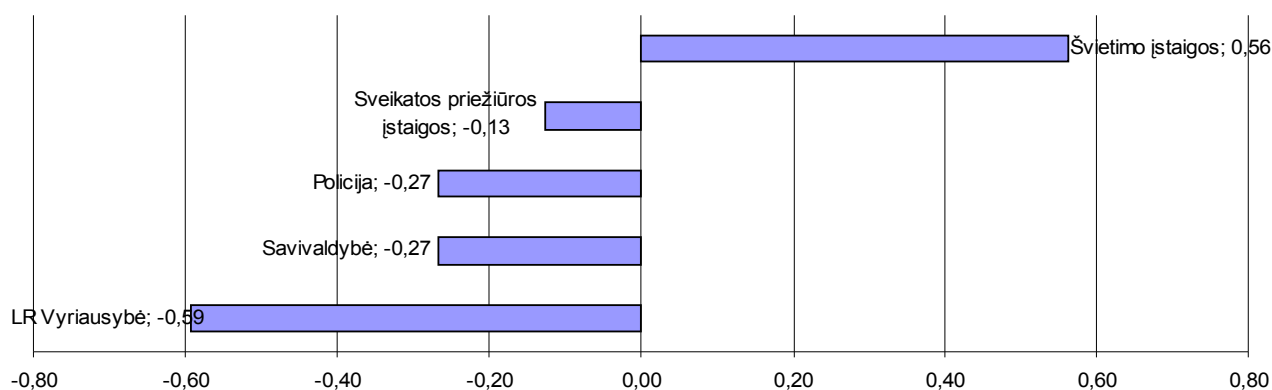
**Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant alkoholio priemonių efektyvumą,
rezultatai**

Priemonės	Vidurkis	Moda
„Moralai“	-0,68	0
Paskaitos	0,92	1
Geresnė užklausinė popamokinė veikla	1,02	2
Griežtesni įstatymai	1,07	2
Didesnė valstybės tarnybų kontrolė	1,09	2
Programų ir projektų finansavimas	1,16	2
Bendruomenės įtraukimas	1,31	2
Didesnė valstybės tarnybų atsakomybė	1,38	2
Tėvų įtraukimas į prevencinę veiklą	1,50	2
Tėvų didesnė atsakomybė	1,80	2

Pastaba. Moda: -2 – visai nepadėtų, -1 – lyg ir nepadėtų, 0 – nežinau, 1 – lyg ir padėtų, 2 – tikrai padėtų.

3.2.4. Alkoholio prevencijos vykdymo kontrolės ir atsakomybės vertinimo rezultatai

Vertinant valstybės institucijų alkoholio prevencijos vykdymo kontrolę ir atsakomybę vykdant alkoholio prevencijos programas tiriamieji nurodo, kad tik švietimo įstaigos nešą pakankamą atsakomybę ir kontrolę įgyvendinant prevencines programas ir kad visai nepakankama kontrolė ir atsakomybė yra iš LR Vyriausybės ir savivaldybės, policijos bei sveikatos įstaigų pusės.

20 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant atsakomybę institucijų atsakingų už alkoholio prevencijos efektyvumą. N=199

Nors remiantis 17 lentele galime teigti, kad respondentai nežino, kokia valstybės institucija turi kontroliuoti alkoholio prevencija ir kokią atsakomybės laipsnį ji turį prisiimti, nes dažniausiai buvo pasirenkamas atsakymas „nežinau“ (Moda – 0).

16 lentelė

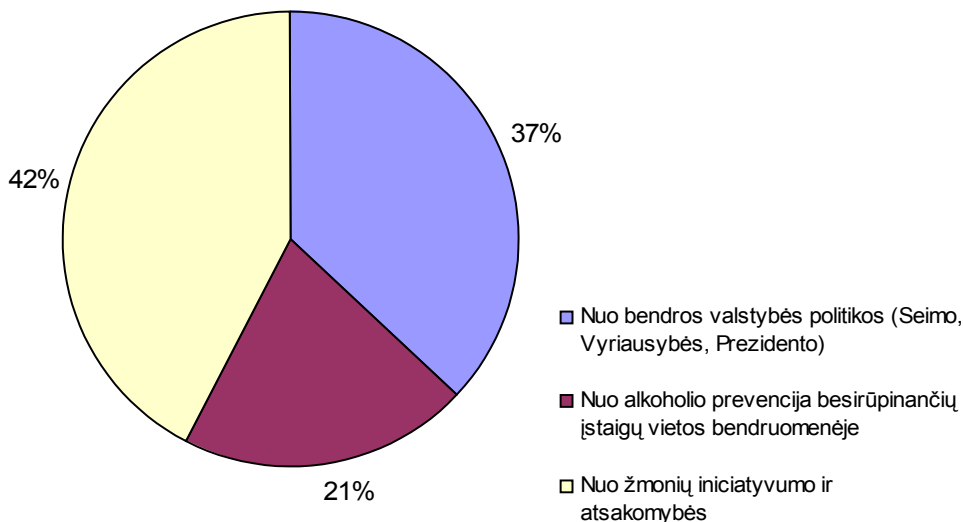
Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant atsakomybę institucijų atsakingų už alkoholio prevencijos efektyvumą, rezultatai

Institucijos	Vidurkis	Moda
LR Vyriausybė	-0,59	0
Savivaldybė	-0,27	0
Policija	-0,27	0
Sveikatos priežiūros įstaigos	-0,13	0
Švietimo įstaigos	0,56	0

Pastaba. Moda: -2 – visai nepakankama, -1 – lyg ir nepakankama, 0 – nežinau, 1 – lyg ir pakankama, 2 – tikrai pakankama.

Apklausoje pabaigoje respondentai buvo paprašyti pareikšti savo nuomone apie tai, nuo ko priklauso alkoholio prevencijos efektyvumas Lietuvoje.

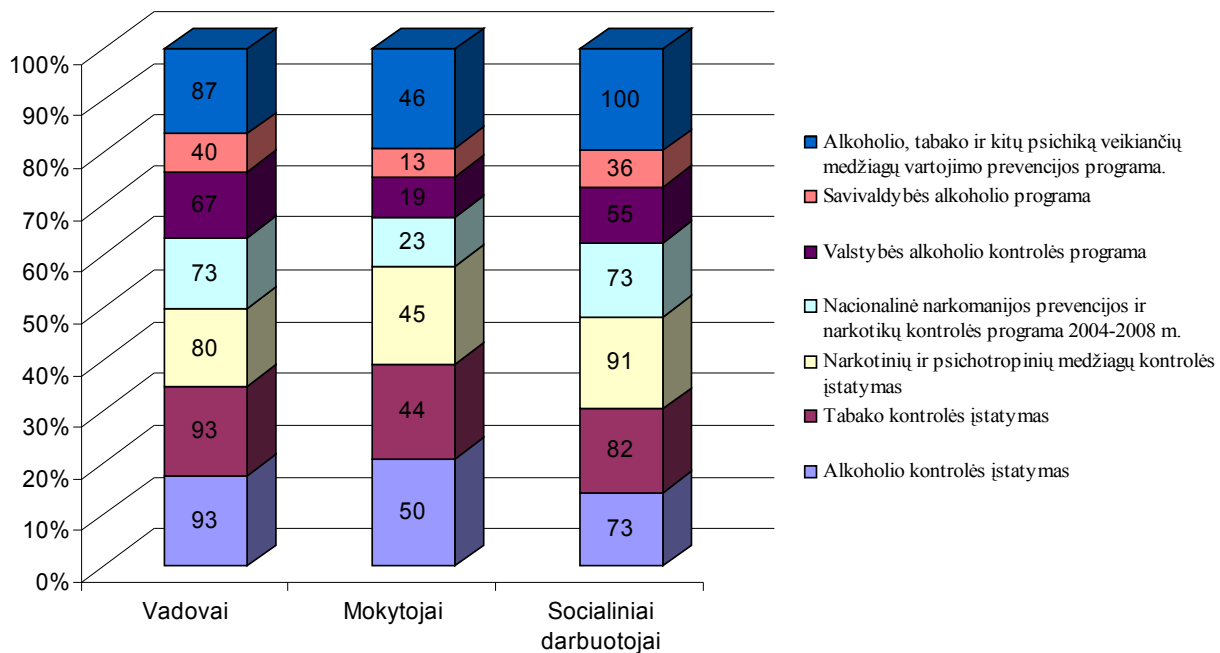
42 % respondentų mano (21 pav.), kad alkoholio prevencijos efektingumas priklauso nuo žmonių iniciatyvumo ir atsakomybės, 37 % respondentų mano, kad nuo bendros valstybės politikos, 21 % mano, kad nuo alkoholio prevencija besirūpinančių įstaigų vietos bendruomenėje.

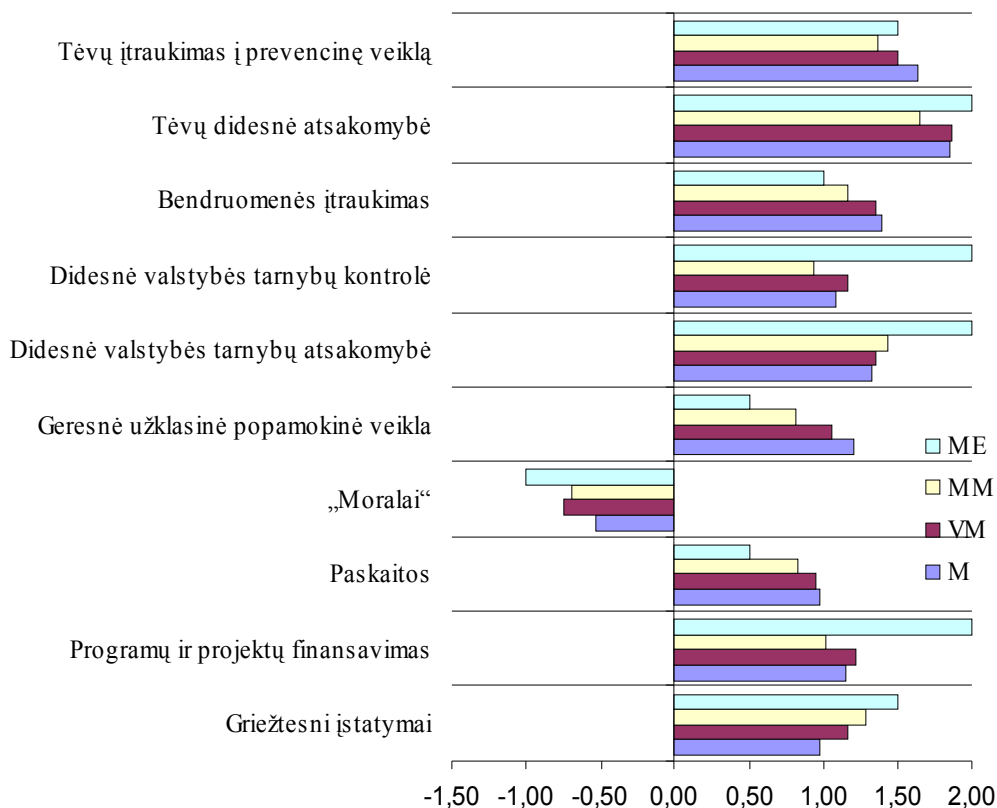
21 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas nusakant atsakomybę už alkoholio prevencijos efektyvumą. N=199

3.2.5. Socialinių demografinių veiksnių įtaka respondentų nuomonei apie alkoholio prevencijos vykdymo rezultatyvumą.

Kaip matome iš apklausoje rezultatų (22 pav.) mažiausiai su teisės aktais yra susipažinę mokytojai, vadovų ir socialinių darbuotojų susipažinimo lygis su teisės aktais yra labai aukštas. Mažiausiai žinomas teisės aktas yra Radviliškio rajono savivaldybės alkoholio kontrolės programa. Net 93% vadovų ir 73 % socialinių darbuotojų yra susipažinę su Alkoholio kontrolės įstatymu, 100 % socialinių darbuotojų ir 87 % vadovų yra susipažinę su „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo programa“. Kiek mažiau respondentų pagal pareigas yra susipažinę su Valstybės alkoholio kontrolės programa.

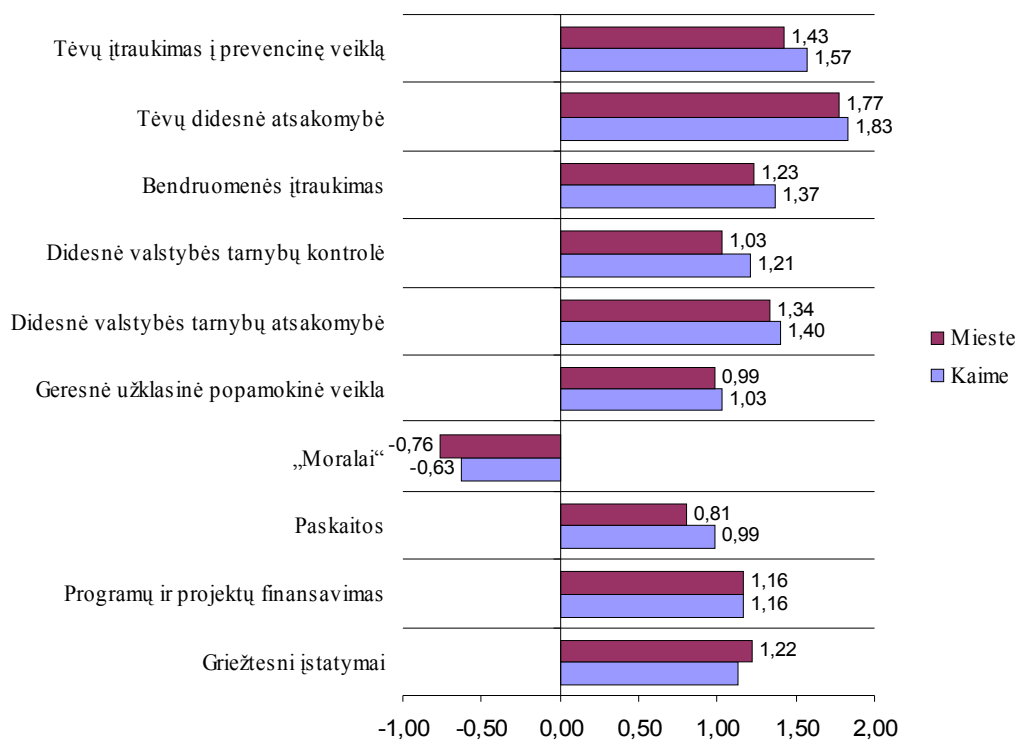

22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal susipažinimą su įvairiais teisės aktais

23 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas pagal priemones kurios padėtų stiprinti alkoholio prevencinę veiklą švietimo įstaigose.

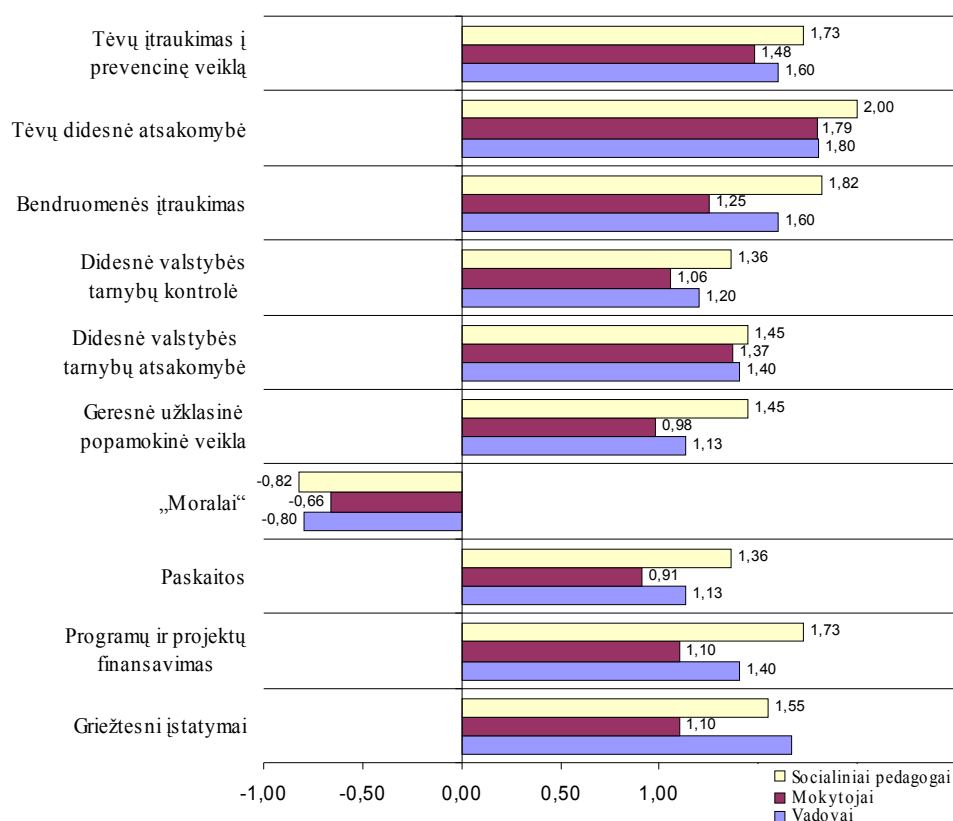
Analizuodami pedagogų nuomonę apie priemones kurios padėtų stiprinti alkoholio prevencinę veiklą mokyklose matome, kad mokytojai (24 pav.) turintys mokytojo eksperto kategoriją išskiria keturias pagrindines priemones: tai tėvų atsakomybe, didesnę valstybės tarnybų kontrolę, didesnę valstybės tarnybų atsakomybę bei geresnį programų ir projektų finansavimą. Mokytojai metodininkai išskiria didesnę tėvų ir valstybės tarnybų atsakomybę, vyresniojo mokytojo ir mokytojo kategorijas turinčių pedagogų nuomonės mažai kuo skiriasi. Jie daugiausia išskiria tėvų didesnę atsakomybę bei tėvų įtraukimą į prevencinę veiklą. Visos pedagogų kategorijos mano, kad „moralai“ visai netinka kaip priemonė stiprinanti alkoholio prevenciją.

24 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą.

Tiek kaime, tiek ir mieste (24 pav.) dirbančių pedagogų nuomonės apie priemones kurios padėtų stiprinti alkoholio prevenciją daugiau ar mažiau sutampa. Ir mieste ir kaime dirbantys pedagogai mano, kad alkoholio prevencija stiprinti padėtų didesnę tėvų atsakomybę, tėvų ir bendruomenės įtraukimas į prevencinę veiklą, bei didesnę valstybės tarnybų atsakomybę. Tiek kaime, tiek ir mieste dirbantys pedagogai mano, kad „moralai“ jokios įtakos alkoholio prevencijai neturi.

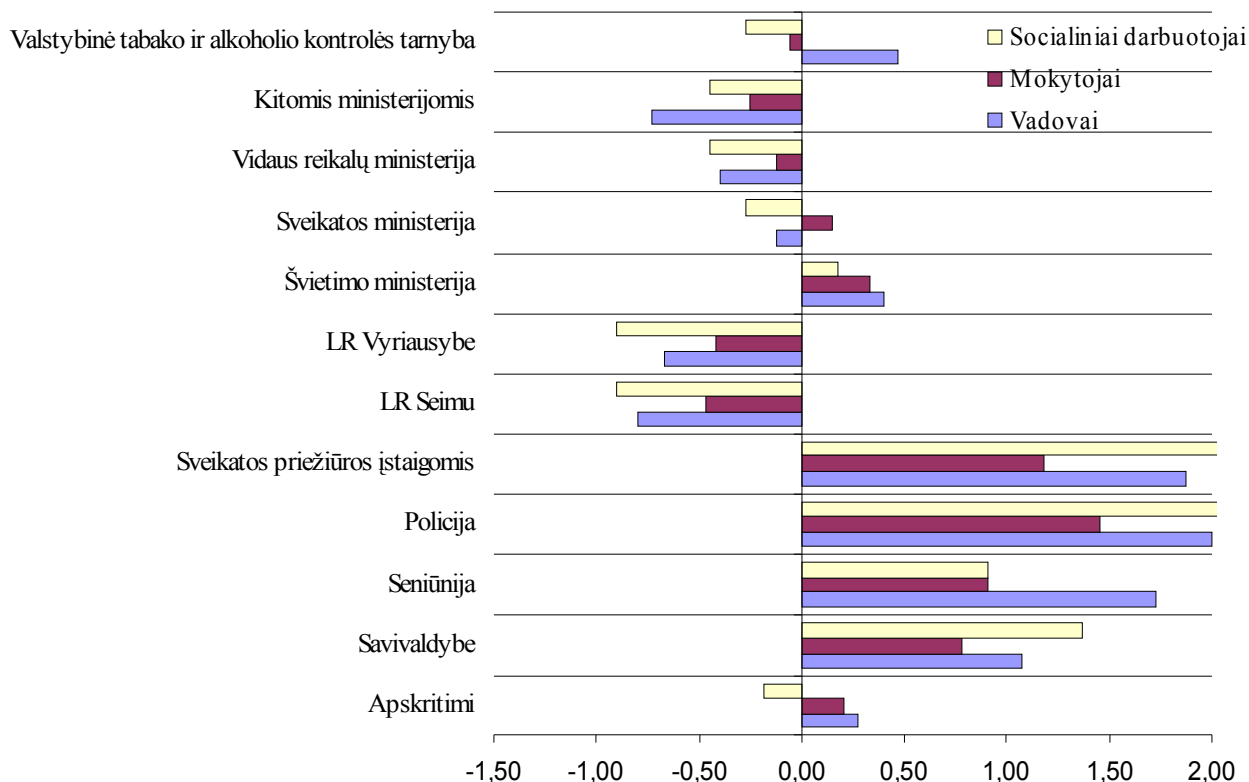
Analizuodami respondentų nuomonę apie tai kokios priemonės padėtų stiprinti alkoholio prevenciją švietimo įstaigose matome, kad socialiniai pedagogai išskiria didesnę tėvų atsakomybę, tėvų ir bendruomenės įtraukimą į prevencinę veiklą, geresnį programų ir projektų finansavimą. Mokytojai daugiausiai išskiria tėvų ir valstybės tarnybų didesnę atsakomybę, tėvų ir bendruomenės įtraukimą į prevencinę veiklą. Vadovai mano, kad didesnė tėvų atsakomybė, griežtesni įstatymai bei bendruomenės įtraukimas į prevencinę veiklą padėtų stiprinti alkoholio prevenciją švietimo įstaigose.

25 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą.

Analizuodami respondentų nuomonės pasiskirstymą pagal pareigas 26 paveikslėlyje matome, kad mokyklų vadovai nurodo, kad švietimo įstaigos bendradarbiauja su VTAKT, kai tuo tarpu socialiniai darbuotojai ir mokytojai nurodo priešingai. Mokytojai nurodo kad yra bendradarbiaujama su Sveikatos ministerija, kai tuo tarpu vadovai ir socialiniai darbuotojai nurodo, kad ne. Iš apklausos rezultatų matome, kad vadovai ir mokytojai nurodo, kad švietimo įstaigos bendradarbiauja alkoholio prevencijos klausimais su apskritimi, o socialiniai darbuotojai nurodo, kad nėra bendradarbiaujama su apskritimi. Tiek vadovai, tiek ir mokytojai su socialiniais pedagogais nurodo, kad yra bendradarbiaujama su Švietimo ir mokslo ministerija. Toliau visi respondentai nurodo, kad švietimo įstaigos iš vis nebendradarbiauja su LR Seimu, LR Vyriausybe,

bei kitomis ministerijomis. Tiek vadovai, tiek mokytojai ir socialiniai darbuotojai nurodo, kad su regioninėmis valdžios institucijomis vyksta glaudus bendradarbiavimas alkoholio prevencijos klausimu. Visi respondentai nurodo, kad yra bendradarbiaujama su sveikatos priežiūros įstaigomis, policija, seniūnija, savivaldybe.

26 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas pagal pareigas.

17 lentelė

	Vadovai			Mokytojai			Socialiniai darbuotojai		
	Taip	Ne	Nežinau	Taip	Ne	Nežinau	Taip	Ne	Nežinau
Ar jūsų mokykloje yra pastovus administracijos darbuotojas, kuris būtų atsakingas už alkoholio vartojimo prevenciją?	80	13	7	62	21	17	73	18	9
Ar turite įsivertinę prevencinę veiklą (atlikę SSGG analizę) savo švietimo įstaigoje?	67	27	7	38	26	36	55	27	18
Ar turite pasirengę strateginį savo alkoholio prevencinės veiklos planą?	80	20	0	50	27	23	55	27	18
Ar turi jūsų ugdymo įstaiga rašytines vidaus tvarkos taisykles, liečiančias alkoholio vartojimą?	80	13	7	72	9	20	64	9	27
Ar jūsų ugdymo įstaigoje yra aktuali alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo problema?	33	60	7	40	48	12	55	36	9
Ar yra atliekama moksleivių apklausa dėl alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo?	93	7	0	85	6	9	100	0	0

Ar pakanka Jums informacijos alkoholio prevencijos tema?	80	13	7	78	16	6	91	9	0
Ar išnaudotos visos galimybės prevencinei veiklai plėsti?	7	87	7	28	43	28	27	73	0
Kaip manote ar kasmet organizuojami mokinių piešinių, rašinių ir t. t konkursai gerina alkoholio prevenciją?	27	47	27	53	25	22	64	9	27
Ar ieškoma efektyvios kontrolės formų diskotekų ir kitų renginių metu?	60	20	20	55	21	24	45	27	27
Ar turite prevencinę programą savo mokykloje?	93	0	7	80	4	16	100	0	0
Ar mokiniai, jų tėvai ir pedagogai yra informuojami apie institucijas teikiančias pagalbą dėl alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo?	93	7	0	77	5	18	100	0	0
Ar pakankamai yra skiriama lėšų alkoholio prevencijai organizuoti švietimo įstaigose?	0	100	0	10	52	38	0	91	9
Kaip manote ar tinkamai yra naudojamos lėšos skirtos alkoholio prevencijai valstybės, savivaldybės, švietimo įstaigose?	13	60	27	12	36	52	36	45	18
Ar yra sudarytos tėvų paramos grupės alkoholio prevencijai?	13	73	13	10	46	44	18	82	0
Ar yra įtraukiami mokinių tėvai į alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo prevencinę veiklą?	60	33	7	48	20	32	100	0	0
Ar mokykloje vykdomas pedagoginis tėvų švietimas alkoholio prevencijos klausimu?	93	7	0	82	5	13	91	9	0

Iš 17 lentelės matome, kad vadovai ir socialiniai darbuotojai yra įsivertinę savo švietimo įstaigos prevencinę veiklą, kai tuo tarpu dauguma mokytojų to nežino.

Net 60 % vadovų teigia, kad jų švietimo įstaigose nėra aktuali alkoholio vartojimo problema, kai tuo tarpu 55 % socialinių darbuotojų mano, kad ji vis dėlto yra aktuali.

87 % vadovų ir 73 % socialinių darbuotojų mano, kad dar ne visos prevencinės galimybės yra išnaudojamos švietimo įstaigose, ir tam pritaria tik 43 % mokytojų.

Didžioji dalis mokytojų (53 %) ir socialinių darbuotojų (64 %) mano, kad kasmetiniai piešinių ir rašinių konkursai gerina prevencinę veiklą ir 27 % vadovų pritaria šiam teiginiui.

60 % švietimo įstaigų vadovų ir 55 % mokytojų teigia, kad yra ieškoma efektyvios kontrolės formų įvairių renginių metu ir tik 45 % socialinių darbuotojų mano taip pat.

Net 100 % socialinių darbuotojų teigia, kad mokinių tėvai yra įtraukiami į alkoholio prevencinę veiklą.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados:

- 1) Išanalizavus literatūrą matome, kad alkoholio prevencijos situacija Lietuvoje yra problematiška: alkoholinių gėrimų vartojimo profilaktikos klausimai yra sprendžiami lėtai, be aiškios taktikos, alkoholio kontrolės programos yra vykdomos epizodiškai, nėra įtraukiama visuomenė į problemų sprendimą, nėra išplėtos programų kokybės vertinimo sistemos.
- 2) Iš nagrinėtos literatūros matome, kad įgyvendinant alkoholio prevenciją svarbiausias vaidmuo tenka šeimai, bendruomenei, mokyklai. Tinkamai derinant jau turimas priemones bei vadovaujantis mokslu pagrįstomis prevencijos metodikomis, galime tikėtis, kad jaunimo alkoholinių gėrimų vartojimas stabilizuosis ir alkoholio prevencijos tikslai Lietuvoje bus pasiekti.
- 3) Atlikus teisės aktų turinio analize pastebime, kad juose yra nemažai sąlyčio taškų su švietimo įstaigomis, skiriamas nemažas dėmesys jaunimui ir jo ugdymui. Daugelis teisės aktų yra nukreipta į savivaldos institucijas, bendruomenę ir aiškiai nurodo atitinkamų įstaigų atsakomybę ir kontrolę. Matome, kad yra menkas tarpinstitucinių organizacijų bendradarbiavimas įgyvendinant prevencines priemones. Daugelis priemonių turi būti įgyvendinama mokytojo ar kito švietimo bendruomenės nario apeinant ugdymo įstaigos vadovą ar tarpinę instituciją.
- 4) Valstybės institucijų atliekama alkoholio prevencinė veikla yra neefektyvi, neišnaudojamos visos galimybės. Trūksta dermės tarp Valstybės ir savivaldybės programų finansavimo srityje. Programų sudarytojai gali tik numanyti kaip pasikeis esama situacija negrindžia jos jokiais pasiekiamumo matais ar rodikliais. Nenumatytas kontrolės ir administravimo mechanizmas negali užtikrinti tinkamo ir kokybiško ministerijos ir savivaldybės programų įgyvendinimo.
- 5) Pagrindinė nagrinėtų programų problema ta, kad nenumatytas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, nėra dermės tarp skirtingų lygmenų paruoštų programų priemonių bei trūksta priemonių konkretumo ir efektyvumo. Be abejo, programų kūrėjai rastu sąsajas tarp aukštesnės instancijos programų, jei gerai būtų susipažinę su šių institucijų norminiais dokumentais bei atlikę išsamią tos visuomenės dalies, kuriai skirta programa situacijos analizę.

- 6) Apklausa parodė, kad švietimo įstaigose dažniausiai yra atliekamos įvairios mokinių apklausos, vykdomas pedagoginis tėvų švietimas, mokyklos turi paruoštas alkoholio prevencijos programas, mokiniai, jų tėvai ir patys pedagogai yra informuojami apie institucijas teikiančias pagalbą dėl alkoholio vartojimo problemų. Tačiau per mažai lėšų yra skiriama alkoholio prevencijai organizuoti švietimo įstaigose, šios lėšos nėra tinkamai naudojamos bei trūksta tėvų paramos šiai veiklai organizuoti, bei per mažai į alkoholio prevencinę veiklą yra įtraukiami mokinių tėvai ir vietos bendruomenės.
- 7) Vykiant alkoholio prevenciją švietimo įstaigose yra bendradarbiaujama su policija ir sveikatos priežiūros įstaigomis ir mažiausiai yra bendradarbiaujama su apskritimi ir su kitomis aukštesnio lygmens institucijomis.
- 8) Stiprinti alkoholio prevenciją švietimo įstaigose padėtų didesnė tėvų atsakomybė bei jų įtraukimas į prevencinę veiklą, bei didesnė valstybės tarnybų atsakomybė, mažiausiai padėtų pakaitos apie alkoholio žalą ir geresnė užklasinė popamokinė veikla, o iš vis jokios įtakos neturėtų „Moralai“.
- 9) Alkoholio prevencijos efektingumas priklauso nuo žmonių iniciatyvumo ir atsakomybės, nuo bendros valstybės politikos, alkoholio prevencija besirūpinančių įstaigų vietos bendruomenėje.

Rekomendacijos:

- 1) **Valstybės ir vietos savivaldoms institucijos** alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų prevenciją turi spręsti kompleksiskai, o ne apsiriboti žinių perdavimu, draudimais ir pamokymais.
- 2) **Valstybės institucijos** turi griežtinti Alkoholio kontrolės įstatymą ir kitus teisės aktus, numatant amžiaus cenzą nuo kurio būtų galima vartoti alkoholinius gėrimus. Įstatymais numatyti didesnę atsakomybę tėvams ir valstybės bei savivaldos institucijoms, vykiant alkoholio prevenciją, o nepalikti problemos sprendimo vien tik švietimo įstaigoms.
- 3) **Valstybės ir vietos savivaldos institucijos** turėtų aiškiai numatyti kontrolės ir administravimo mechanizmą kuris užtikrintų tinkamą ir kokybišką alkoholio kontrolės programų įgyvendinimą.
- 4) Įpareigoti **valstybės ir vietos institucijas** derinti tarpusavio veiksmus alkoholio prevencijos klausimais bei rengiant alkoholio kontrolės programas.
- 5) **Vietos savivaldos institucijos bei švietimo įstaigos** turėtų stengtis į prevencinę veiklą įtraukti vietos bendruomenę bei mokinių tėvus.

LITERATŪRA

1. A. G. Davidavičienė (2000). *Alkoholi ir kitus narkotikus vartojantys moksleiviai*. Tyrimų duomenys. Vilnius: UAB „Efrata“.
2. A. G. Davidavičienė (2001). *Narkotinių medžiagų vartojimo prevencijos programa ir standartas*“ Metodinė priemonė. Vilnius: Valstybinis psichikos sveikatos centras.
3. A. G. Davidavičienė (2001). *Tėvams apie narkotikus. Kaip apsaugoti vaikus?* Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija. Nevyriausybinė organizacija „Tėvai prieš narkotikus“.
4. A. G. Davidavičienė (2004). *Paauglių narkotikų vartojimas Lietuvoje ir Europoje. ESPAD Alkoholio ir kitų narkotikų tyrimų projektas Europos mokyklose Tyrimų medžiaga*. Vilnius: UAB „Efrata“.
5. A. G. Davidavičienė, D. Jakučiušienė (2004). *Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijos ugdymo institucijose patirtis, problemos ir perspektyvos*. Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras.
6. A. G. Davidavičienė, L. Stonienė (2000). *Narkotikų vartojimo ir ŽIV/AIDS prevencija ugdymo institucijose. Metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
7. A. Matulionis (2005). *Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje*. Vilnius. Narkotikų kontrolės departamentas prie LR Vyriausybės.
8. A. G. Davidavičienė, D. Jakuciūnienė ir kiti (2006). *Alkoholio, tabako ir kitų psichika veikiančių medžiagų programai įgyvendinti. Mokytojo knyga. Metodinės rekomendacijos*. Vilnius.
9. C. M. Charles (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma litera.
10. D. Miliauskaitė (2006). *Narkomanijos prevencija: šių dienų problemos*. Šiauliai: Šiaulių rajono savivaldybė. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
11. *Dabartinės kalbos lietuvių žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
12. G. Merkys (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai.
13. G. Petronytė, A. Zaborskis, A. Veryga (2007). *Jaunimo alkoholinių gėrimų vartojimo rizikos veiksniai ir prevencijos programų kryptys*. Kaunas: Medicina 43(2).
14. J. Petrauskienė, R. Krakauskienė (2006). *Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programa*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija. Respublikiniai moksleivių techninės kūrybos rūmai.

15. K. Kardelis (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
16. L. Bulotaitė (2000). *Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo prevencija mokykloje*. Vilnius: UAB „Efrata“.
17. L. Bulotaitė. E. Subata (2005). *Pirminės narkomanijos prevencijos bendruomenėje vykdymas. Metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Narkotikų kontrolės departamentas prie LR Vyriausybės.
18. L. Vaitiekūnaitė (2007). *Tėvų įtraukimas į prevenciją – pagrindinis dėmesys ir lėšos*. Prieiga per internetą <http://www.kontrastai.lt/?p=1941> Žiūrėta [2008.02.23].
19. *Lietuvių kalbos žodynas* [Internete]. [Žiūrėta 2007-05-19] Prieiga per internetą <<http://www.lkz.lt/startas.htm> >
20. *Lietuvos Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės* [Internete]. [Žiūrėta 2006-12-05] Prieiga per internetą <<http://www.stat.gov.lt/lt/> >
21. *Lietuvos Sveikatos programa*. (Žin., 1998, Nr. 64-1842).
22. M. Černiauskienė (2000). *Apie priklausomybę sukeliančias medžiagas ir jų vartojimo prevenciją ugdymo institucijose. Metodinė medžiaga*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
23. *Mokyklų tobulinimo programa*. (Žin., 2002, Nr. 54-2130).
24. *Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008 – 2012 m. programa*. (Žin., 2008, Nr. 46-1728).
25. *Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programa*. (Žin., 2004, Nr. 58-2041).
26. *Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa*. (Žin., 2003, Nr. 32-1318).
27. *Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą*. (Žin., 2000, Nr. 5-144).
28. *Nacionalinė turizmo plėtros 2007 – 2010 metų programa*. (Žin., 2007, Nr. 97-3939).
29. *Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės* [Internete]. [Žiūrėta 2006-12-05] Prieiga per internetą <<http://www.nkd.lt/index.php?id=0-50-240> >
30. *Nepilnamečių justicijos 2004 – 2008 metų programa*. (Žin., 2004, Nr. 83-3008)
31. D. Beinoravičius, M. Greičius ir kiti. (1998). *Nepilnamečių justicija Lietuvoje*. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Teisės institutas.
32. P. Anderson, B. Baumberg (2006). *Alkoholis Europoje visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai*. Jungtinė Karalystė: Alkoholio tyrimų institutas.
33. Pilietinių iniciatyvų centras „Strateginis požiūris į žalingų įpročių prevencija“.

34. *Pinigų plovimo prevencijos įstatymas*. (Žin., 1997, Nr. 64-1502).
35. R. Aškinytė, L. Bulotaitė ir kiti (2002). *Mokykla be narkotikų. Mokytojo knyga*. Vilnius: Homo Liber.
36. R. Barkauskienė, L. Bulotaitė, A. G. Gaidamavičienė ir kiti (2005). *Paauglys, Šeima, Mokykla. Metodinės rekomendacijos pirminei narkotikų vartojimo prevencijai ir intervencijai mokyklose vykdyti*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija. Vilniaus m. psichologinė pedagoginė tarnyba.
37. R. Jucevičius, P. Jucevičienė, B. Janiūnaitė, G. Cibulskas (2003). *Mokyklos strategija. Strateginio vystimosi vadovas*. Kaunas: Žinių visuomenės institutas.
38. R. Želvys (2003). *Švietimo organizacijų vadyba*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
39. R. Želvys, V. Būdienė, A. Zabulionis (2003). *Švietimo politika ir monitoringas. Švietimo studijos*. Vilnius: Garnelis.
40. *Radviliškio rajono savivaldybė* [Internete]. [Žiūrėta 2006-12-05] Prieiga per internetą <<http://www.radviliskis.lt/>>
41. *Radviliškio rajono savivaldybės Alkoholio kontrolės 2006–2010 metams programa*.
42. S. M. Inšakov (2000). *Kriminologija*. Maskva.
43. *Savižudybių ir savęs žalojimo laisvės atėmimo vietose prevencijos programa*. (Žin., 2007, Nr. 67-2639).
44. *Švietimo ir mokslo ministerija* [Internete]. [Žiūrėta 2006-12-05] Prieiga per internetą <<http://www.smm.lt/>>
45. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985 [Internete]. [Žiūrėta 2007-05-19] Prieiga per internetą <<http://kazkas.kobra.ktu.lt/>>
46. V. Šlapkauskas (1996). *Mokykla ir nusikalstamumo prevencija*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
47. *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa*. (Žin., 2004, Nr. 30-995).
48. *Valstybės alkoholio kontrolės programa* *Valstybės alkoholio kontrolės programa*. (Žin., 1999, Nr. 21-603).
49. *Valstybės tabako kontrolės programa*. (Žin., 1998, Nr. 69-2010).
50. Vikipedija. *Alkoholizmas*. [Žiūrėta 2007-05-19] Prieiga per internetą <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Alkoholizmas>>

ANKETA

PRIEDAI

Alkoholio prevencija švietimo įstaigose.

Gerbiamieji kolegos, prašytume atsakyti į anketos klausimus. Anketa padės išsiaiškinti Jūsų nuomonę apie alkoholio prevencija įtakančius veiksnius švietimo įstaigoje.

Pagrindinis anketos tikslas išsiaiškinti švietimo įstaigų socialinių darbuotojų ir pedagogų nuomonę apie efektyvią ir kokybišką alkoholio prevencija.

ANKETA ANONIMINĖ. Jūsų atsakymai nebus skelbiami pavieniui.
(Prie teiginio, su kuriuo sutinkate, pažymėkite - X)

Atsakykite keletą klausimų apie save.

Jūsų lytis:	☐ Moteris ☐ Vyras	Kiek Jums metų?	.....	Jūs esate:	☐ Švietimo įstaigos vadovas; ☐ Mokytojas; ☐ Socialinis darbuotojas.
Įstaiga kurioje Jūs dirbate yra:	☐ Kaime ☐ Mieste	Ar turite auklėjamąją klasę?	☐ Taip ☐ Ne	Jūsų kvalifikacinė kategorija:	☐ Mokytojas; ☐ Vyresnysis mokytojas; ☐ Mokytojas metodininkas; ☐ Mokytojas ekspertas
Kaip kėlėte savo kvalifikacija per paskutinius 3 metus (alkoholio prevencijos klausimu):	☐ Klausiau paskaitos; ☐ Lankiau seminarus; ☐ Teko skaityti mokslinę literatūrą; ☐ Teko konsultuotis su konsultantais, didesnę patirtį turinčiais pedagogais; ☐ Studijavau teisės aktus; ☐ Kita		Jūsų pedagoginis darbo stažas?	☐ Darželis-mokykla; ☐ Pagrindinė mokykla; ☐ Jaunimo mokykla; ☐ Vidurinė mokykla; ☐ Gimnazija.	

Atsakykite į klausimus pasirinkdami vieną iš atsakymų (Prie teiginio, su kuriuo sutinkate, pažymėkite - X)	Taip	Ne	Nežinau		
Ar jūsų mokykloje yra pastovus administracijos darbuotojas, kuris būtų atsakingas už alkoholio vartojimo prevenciją?					
Ar turite įsivertinę prevencinę veiklą (atlikę SSGG analizę) savo švietimo įstaigoje?					
Ar turite pasirengę strateginį savo alkoholio prevencinės veiklos planą?					
Ar turi jūsų ugdymo įstaiga rašytines vidaus tvarkos taisykles, liečiančias alkoholio vartojimą?					
Ar jūsų ugdymo įstaigoje yra aktuali alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo problema?					
Ar yra atliekama moksleivių apklausa dėl alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo?					
Ar pakanka Jums informacijos alkoholio prevencijos tema?					
Ar išnaudotos visos galimybės prevencinei veiklai plėsti?					
Kaip manote ar kasmet organizuojami mokinių piešinių, rašinių ir t. t konkursai gerina alkoholio prevenciją?					
Ar ieškoma efektyvios kontrolės formų diskotekų ir kitų renginių metu?					
Ar turite prevencinę programą savo mokykloje?					
Ar mokiniai, jų tėvai ir pedagogai yra informuojami apie institucijas teikiančias pagalbą dėl alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo?					
Ar pakankamai yra skiriama lėšų alkoholio prevencijai organizuoti švietimo įstaigose?					
Kaip manote ar tinkamai yra naudojamos lėšos skirtos alkoholio prevencijai valstybės, savivaldybės, švietimo įstaigose?					
Ar yra sudarytos tėvų paramos grupės alkoholio prevencijai?					
Ar yra įtraukiami mokinių tėvai į alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo prevencinę veiklą?					
Ar mokykloje vykdomas pedagoginis tėvų švietimas alkoholio prevencijos klausimu?					
Su kokiomis regioninėmis valstybės	Visai	Lyg ir	Nežinau	Lyg ir	Tikrai

institucijomis yra bendraujama vykdant prevenciją?	nebendradarbiaujama	nebendradarbiaujama		bendradarbiaujama	bendradarbiaujama
Apskritimi	NE	ne	?	taip	TAIP
Savivaldybe	NE	ne	?	taip	TAIP
Seniūnija	NE	ne	?	taip	TAIP
Policija	NE	ne	?	taip	TAIP
Sveikatos priežiūros įstaigomis	NE	ne	?	taip	TAIP

Su kokiomis respublikinėmis valstybės institucijomis yra bendradarbiaujama vykdant alkoholio prevenciją?	Visai nebendradarbiaujama	Lyg ir nebendradarbiaujama	Nežinau	Lyg ir bendradarbiaujama	Tikrai bendradarbiaujama
LR Seimu	NE	ne	?	taip	TAIP
LR Vyriausybė	NE	ne	?	taip	TAIP
Švietimo ministerija	NE	ne	?	taip	TAIP
Sveikatos ministerija	NE	ne	?	taip	TAIP
Vidaus reikalų ministerija	NE	ne	?	taip	TAIP
Kitomis ministerijomis	NE	ne	?	taip	TAIP
Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba	NE	ne	?	taip	TAIP

Kaip manote kokios priemonėmis padėtų stiprinti alkoholio prevenciją švietimo įstaigose?	Visai nepadėtų	Lyg ir nepadėtų	Nežinau	Lyg ir padėtų	Tikrai padėtų
Griežtesni įstatymai	NE	ne	?	taip	TAIP
Programų ir projektų finansavimas	NE	ne	?	taip	TAIP
Paskaitos	NE	ne	?	taip	TAIP
„Moralai“	NE	ne	?	taip	TAIP
Geresnė užklausinė popamokinė veikla	NE	ne	?	taip	TAIP
Didesnė valstybės tarnybų atsakomybė	NE	ne	?	taip	TAIP
Didesnė valstybės tarnybų kontrolė	NE	ne	?	taip	TAIP
Bendruomenės įtraukimas	NE	ne	?	taip	TAIP
Tėvų didesnė atsakomybė	NE	ne	?	taip	TAIP
Tėvų įtraukimas į prevencinę veiklą	NE	ne	?	taip	TAIP

Kaip manote ar pakankama valstybės institucijų kontrolė ir atsakomybė vykdant alkoholio prevenciją bei įgyvendinant alkoholio ir kitų žalingų įpročių kontrolės programas?	Visai nepakankama	Lyg ir nepakankama	Nežinau	Lyg ir pakankama	Tikrai pakankama
LR Vyriausybė	NE	ne	?	taip	TAIP
Savivaldybė	NE	ne	?	taip	TAIP
Policija	NE	ne	?	taip	TAIP
Sveikatos priežiūros įstaigos	NE	ne	?	taip	TAIP
Švietimo įstaigos	NE	ne	?	taip	TAIP

Jūsų nuomone, nuo ko priklauso alkoholio prevencijos efektyvumas Lietuvoje?	
Nuo bendros valstybės politikos (Seimo, Vyriausybės, Prezidento)	%
Nuo alkoholio prevencija besirūpinančių įstaigų vietos bendruomenėje	%
Nuo žmonių iniciatyvumo ir atsakomybės	%
= 100 %	

Ačiū Jums

Ar esate susipažinę su įstatymais ir kitais dokumentais kurie reglamentuoja alkoholio prevencija ugdymo įstaigoje?

- Taip;
 Ne;
 Nežinau.

Jei taip, pažymėkite su kokiais

- Alkoholio kontrolės įstatymas
 Tabako kontrolės įstatymas
 Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas
 Nacionalinė narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės programa 2004-2008 m.
 Valstybės alkoholio kontrolės programa
 Savivaldybės alkoholio programa
 Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa.